

नेपाल राजपत्र

श्री ५ को सरकारद्वारा प्रकाशित

खण्ड ४६) काठमाण्डौ भदौ ३१ गते २०५३ साल (संख्या २३

भाग ५

श्री ५ को सरकार

कानून तथा न्याय मन्त्रालयको सूचना

प्रतिनिधि सभाको मिति २०५३।४।३१ मा बसेको बैठकले जोखिमपूर्ण फोहर मैलाको सीमापारको ढुवानी तथा तिनीहरूको निष्काशनको नियन्त्रण सम्बन्धी वासेल महासन्धि, १९८९ (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal, 1989) मा नेपाल सम्मिलन हुने निर्णय गरेको हुनाले नेपाल सन्धि ऐन, २०४७ को दफा १२ को प्रयोजनको लागि सो महासन्धिको अंग्रेजी भाषाको प्रामाणिक प्रति र सो को नेपाली अनुवाद प्रकाशन गरिएको छ ।

३८९

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

**BASEL CONVENTION ON THE CONTROL OF
TRANSBOUNDARY MOVEMENTS OF HAZARDOUS
WASTES AND THEIR DISPOSAL
ADOPTED BY THE CONFERENCE OF
THE PLENIPOTENIARES ON 22 MARCH 1989**

३८२

(२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

PREAMBLE

The Parties to this Convention,

Aware of the risk of damage to human health and the environment caused by hazardous wastes and other wastes and the transboundary movement thereof,

Mindful of the growing threat to human health and the environment posed by the increased generation and complexity, and transboundary movement of hazardous wastes and other wastes,

Mindful also that the most effective way of protecting human health and the environment from the dangers posed by such wastes is the reduction of their generation to a minimum in terms of quantity and/or hazard potential,

Convinced that States should take necessary measures to ensure that the management of hazardous wastes and other wastes including their transboundary movement and disposal is consistent with the protection of human health and the environment whatever the place of disposal,

Noting that States should ensure that the generator should carry out duties with regards to the transport and disposal of hazardous wastes and other wastes in a manner that is consistent with the protection of the environment, whatever the place of disposal.

Fully recognizing that any State has the sovereign right to ban the entry or disposal of foreign hazardous wastes and other wastes in its territory,

Recognizing also the increasing desire for the prohibition of transboundary movements of hazardous wastes and their disposal in other States, especially developing countries,

Convinced that hazardous wastes and other wastes should, as far as is compatible with environmentally sound and efficient management, be disposed of in the State where they were generated,

Aware also that transboundary movements of such wastes from the State of their generation to any other State should be permitted only when conducted under conditions which do not endanger human health and the environment, and under conditions in conformity with the provisions of this Convention,

Considering that enhanced control of transboundary movement of hazardous wastes and other wastes will act as an incentive for their environmentally sound management and for the reduction of the volume of such transboundary movement,

Convinced that States should take measures for the proper exchange of information on and control of the transboundary movement of hazardous wastes and other wastes from and to those States,

३८३ (३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

Noting that a number of international and regional agreements have addressed the issue of protection and preservation of the environment with regard to the transit of dangerous goods,

Taking into account the Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm, 1972), the Cairo Guidelines and Principles for the Environmentally Sound Management of Hazardous Wastes adopted by the Governing Council of the United Nations Environment Programme (UNEP) by decision 14/30 of 17 June 1987, the Recommendations of the United Nations Committee of Experts on the Transport of Dangerous Goods (formulated in 1957 and updated biennially), relevant recommendations, declarations, instruments and regulations adopted within the United Nations system and the work and studies done within other international and regional organizations,

Mindful of the spirit, principles, aims and functions of the World Charter for Nature adopted by the General Assembly of the United Nations at its thirty-seventh session (1982) as the rule of ethics in respect of the protection of the human environment and the conservation of natural resources,

Affirming that States are responsible for the fulfilment of their international obligations concerning the protection of human health and protection and preservation of the environment, and are liable in accordance with international law,

Recognizing that in the case of a material breach of the provisions of this Convention or any protocol thereto the relevant international law of treaties shall apply,

Aware of the need to continue the development and implementation of environmentally sound low-waste technologies, recycling options, good house-keeping and management systems with a view to reducing to a minimum the generation of hazardous wastes and other wastes,

Aware also of the growing international concern about the need for stringent control of transboundary movement of hazardous wastes and other wastes, and of the need as far as possible to reduce such movement to a minimum,

Concerned about the problem of illegal transboundary traffic in hazardous wastes and other wastes,

Taking into account also the limited capabilities of the developing countries to manage hazardous wastes and other wastes,

Recognizing the need to promote the transfer of technology for the sound management of hazardous wastes and other wastes produced locally, particularly to the developing countries in accordance with the spirit of the Cairo Guidelines and decision 14/16 of the Governing Council of UNEP on Promotion of the transfer of environmental protection technology,

Recognizing also that hazardous wastes and other wastes should be transported in accordance with relevant international conventions and recommendations,

306 (४)

Convinced also that the transboundary movement of hazardous wastes and other wastes should be permitted only when the transport and the ultimate disposal of such wastes is environmentally sound, and

Determined to protect, by strict control, human health and the environment against the adverse effects which may result from the generation and management of hazardous wastes and other wastes,

HAVE AGREED AS FOLLOWS:

Article 1

Scope of the Convention

1. The following wastes that are subject to transboundary movement shall be "hazardous wastes" for the purposes of this Convention:

(a) Wastes that belong to any category contained in Annex I, unless they do not possess any of the characteristics contained in Annex III; and

(b) Wastes that are not covered under paragraph (a) but are defined as, or are considered to be, hazardous wastes by the domestic legislation of the Party of export, import or transit.

2. Wastes that belong to any category contained in Annex II that are subject to transboundary movement shall be "other wastes" for the purposes of this Convention.

3. Wastes which, as a result of being radioactive, are subject to other international control systems, including international instruments, applying specifically to radioactive materials, are excluded from the scope of this Convention.

4. Wastes which derive from the normal operations of a ship, the discharge of which is covered by another international instrument, are excluded from the scope of this Convention.

Article 2

Definitions

For the purposes of this Convention:

1. "Wastes" are substances or objects which are disposed of or are intended to be disposed of or are required to be disposed of by the provisions of national law;

2. "Management" means the collection, transport and disposal of hazardous wastes or other wastes, including after-care of disposal sites;

3. "Transboundary movement" means any movement of hazardous wastes or other wastes from an area under the national jurisdiction of one State to or through an area under the

३८५ (५)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

national jurisdiction of another State or to or through an area not under the national jurisdiction of any State, provided at least two States are involved in the movement;

4. "Disposal" means any operation specified in Annex IV to this Convention;
5. "Approved site or facility" means a site or facility for the disposal of hazardous wastes or other wastes which is authorized or permitted to operate for this purpose by a relevant authority of the State where the site or facility is located;
6. "Competent authority" means one governmental authority designated by a Party to be responsible, within such geographical areas as the Party may think fit, for receiving the notification of a transboundary movement of hazardous wastes or other wastes, and any information related to it, and for responding to such a notification, as provided in Article 6;
7. "Focal point" means the entity of a Party referred to in Article 5 responsible for receiving and submitting information as provided for in Articles 13 and 16;
8. "Environmentally sound management of hazardous wastes or other wastes" means taking all practicable steps to ensure that hazardous wastes or other wastes are managed in a manner which will protect human health and the environment against the adverse effects which may result from such wastes;
9. "Area under the national jurisdiction of a State" means any land, marine area or air space within which a State exercises administrative and regulatory responsibility in accordance with international law in regard to the protection of human health or the environment;
10. "State of export" means a Party from which a transboundary movement of hazardous wastes or other wastes is planned to be initiated or is initiated;
11. "State of import" means a Party to which a transboundary movement of hazardous wastes or other wastes is planned or takes place for the purpose of disposal therein or for the purpose of loading prior to disposal in an area not under the national jurisdiction of any State;
12. "State of transit" means any State, other than the State of export or import, through which a movement of hazardous wastes or other wastes is planned or takes place;
13. "States concerned" means Parties which are States of export or import, or transit States, whether or not Parties;
14. "Person" means any natural or legal person;
15. "Exporter" means any person under the jurisdiction of the State of export who arranges for hazardous wastes or other wastes to be exported;
16. "Importer" means any person under the jurisdiction of the State of import who arranges for hazardous wastes or other wastes to be imported;

३८५ (६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ

खण्ड ४६) संख्या २३ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।५।३१

17. "Carrier" means any person who carries out the transport of hazardous wastes or other wastes;
18. "Generator" means any person whose activity produces hazardous wastes or other wastes or, if that person is not known, the person who is in possession and/or control of those wastes;
19. "Disposer" means any person to whom hazardous wastes or other wastes are shipped and who carries out the disposal of such wastes;
20. "Political and/or economic integration organization" means an organization constituted by sovereign States to which its member States have transferred competence in respect of matters governed by this Convention and which has been duly authorized, in accordance with its internal procedures; to sign, ratify, accept, approve, formally confirm or accede to it;
21. "Illegal traffic" means any transboundary movement of hazardous wastes or other wastes as specified in Article 9.

Article 3

National Definitions of Hazardous Wastes

1. Each Party shall, within six months of becoming a Party to this Convention, inform the Secretariat of the Convention of the wastes, other than those listed in Annexes I and II, considered or defined as hazardous under its national legislation and of any requirements concerning transboundary movement procedures applicable to such wastes.
2. Each Party shall subsequently inform the Secretariat of any significant changes to the information it has provided pursuant to paragraph 1.
3. The Secretariat shall forthwith inform all Parties of the information it has received pursuant to paragraphs 1 and 2.
4. Parties shall be responsible for making the information transmitted to them by the Secretariat under paragraph 3 available to their exporters.

Article 4

General Obligations

1. (a) Parties exercising their right to prohibit the import of hazardous wastes or other wastes for disposal shall inform the other Parties of their decision pursuant to Article 13.
(b) Parties shall prohibit or shall not permit the export of hazardous wastes and other wastes to the Parties which have prohibited the import of such wastes, when notified pursuant to subparagraph (a) above.

३८७ (७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

(c) Parties shall prohibit or shall not permit the export of hazardous wastes and other wastes if the State of import does not consent in writing to the specific import, in the case where that State of import has not prohibited the import of such wastes.

2. Each Party shall take the appropriate measures to:

(a) Ensure that the generation of hazardous wastes and other wastes within it is reduced to a minimum, taking into account social, technological and economic aspects;

(b) Ensure the availability of adequate disposal facilities, for the environmentally sound management of hazardous wastes and other wastes, that shall be located, to the extent possible, within it, whatever the place of their disposal;

(c) Ensure that persons involved in the management of hazardous wastes or other wastes within it take such steps as are necessary to prevent pollution due to hazardous wastes and other wastes arising from such management and, if such pollution occurs, to minimize the consequences thereof for human health and the environment;

(d) Ensure that the transboundary movement of hazardous wastes and other wastes is reduced to the minimum consistent with the environmentally sound and efficient management of such wastes, and is conducted in a manner which will protect human health and the environment against the adverse effects which may result from such movement;

(e) Not allow the export of hazardous wastes or other wastes to a State or group of States belonging to an economic and/or political integration organization that are Parties, particularly developing countries, which have prohibited by their legislation all imports, or if it has reason to believe that the wastes in question will not be managed in an environmentally sound manner, according to criteria to be decided on by the Parties at their first meeting.

(f) Require that information about a proposed transboundary movement of hazardous wastes and other wastes be provided to the States concerned, according to Annex V A, to state clearly the effects of the proposed movement on human health and the environment;

(g) Prevent the import of hazardous wastes and other wastes if it has reason to believe that the wastes in question will not be managed in an environmentally sound manner;

(h) Co-operate in activities with other Parties and interested organizations, directly and through the Secretariat, including the dissemination of information on the transboundary movement of hazardous wastes and other wastes, in order to improve the environmentally sound management of such wastes and to achieve the prevention of illegal traffic.

3. The Parties consider that illegal traffic in hazardous wastes or other wastes is criminal.

4. Each Party shall take appropriate legal, administrative and other measures to implement and enforce the provisions of this Convention, including measures to prevent and punish conduct in contravention of the Convention.

३८८ (८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

5. A Party shall not permit hazardous wastes or other wastes to be exported to a non-Party or to be imported from a non-Party.

6. The Parties agree not to allow the export of hazardous wastes or other wastes for disposal within the area south of 60° South latitude, whether or not such wastes are subject to transboundary movement.

7. Furthermore, each Party shall:

(a) Prohibit all persons under its national jurisdiction from transporting or disposing of hazardous wastes or other wastes unless such persons are authorized or allowed to perform such types of operations;

(b) Require that hazardous wastes and other wastes that are to be the subject of a transboundary movement be packaged, labelled, and transported in conformity with generally accepted and recognized international rules and standards in the field of packaging, labelling, and transport, and that due account is taken of relevant internationally recognized practices;

(c) Require that hazardous wastes and other wastes be accompanied by a movement document from the point at which a transboundary movement commences to the point of disposal.

8. Each Party shall require that hazardous wastes or other wastes, to be exported, are managed in an environmentally sound manner in the State of import or elsewhere. Technical guidelines for the environmentally sound management of wastes subject to this Convention shall be decided by the Parties at their first meeting.

9. Parties shall take the appropriate measures to ensure that the transboundary movement of hazardous wastes and other wastes only be allowed if:

(a) The State of export does not have the technical capacity and the necessary facilities, capacity or suitable disposal sites in order to dispose of the wastes in question in an environmentally sound and efficient manner; or

(b) The wastes in question are required as a raw material for recycling or recovery industries in the State of import; or

(c) The transboundary movement in question is in accordance with other criteria to be decided by the Parties, provided those criteria do not differ from the objectives of this Convention.

10. The obligation under this Convention of States in which hazardous wastes and other wastes are generated to require that those wastes are managed in an environmentally sound manner may not under any circumstances be transferred to the States of import or transit.

३८९ (९)

11. Nothing in this Convention shall prevent a Party from imposing additional requirements that are consistent with the provisions of this Convention, and are in accordance with the rules of international law, in order better to protect human health and the environment.

12. Nothing in this Convention shall affect in any way the sovereignty of States over their territorial sea established in accordance with international law, and the sovereign rights and the jurisdiction which States have in their exclusive economic zones and their continental shelves in accordance with international law, and the exercise by ships and aircraft of all States of navigational rights and freedoms as provided for in international law and as reflected in relevant international instruments.

13. Parties shall undertake to review periodically the possibilities for the reduction of the amount and/or the pollution potential of hazardous wastes and other wastes which are exported to other States, in particular to developing countries.

Article 5

Designation of Competent Authorities and Focal Point

To facilitate the implementation of this Convention, the Parties shall:

1. Designate or establish one or more competent authorities and one focal point. One competent authority shall be designated to receive the notification in case of a State of transit.
2. Inform the Secretariat, within three months of the date of the entry into force of this Convention for them, which agencies they have designated as their focal point and their competent authorities.
3. Inform the Secretariat, within one month of the date of decision, of any changes regarding the designation made by them under paragraph 2 above.

Article 6

Transboundary Movement between Parties

1. The State of export shall notify, or shall require the generator or exporter to notify, in writing, through the channel of the competent authority of the State of export, the competent authority of the States concerned of any proposed transboundary movement of hazardous wastes or other wastes. Such notification shall contain the declarations and information specified in Annex V A, written in a language acceptable to the State of import. Only one notification needs to be sent to each State concerned.
2. The State of import shall respond to the notifier in writing, consenting to the movement with or without conditions, denying permission for the movement, or requesting additional information. A copy of the final response of the State of import shall be sent to the competent authorities of the States concerned which are Parties.

३९०

(१०)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

3. The State of export shall not allow the generator or exporter to commence the transboundary movement until it has received written confirmation that:

(a) The notifier has received the written consent of the State of import; and

(b) The notifier has received from the State of import confirmation of the existence of a contract between the exporter and the disposer specifying environmentally sound management of the wastes in question.

4. Each State of transit which is a Party shall promptly acknowledge to the notifier receipt of the notification. It may subsequently respond to the notifier in writing, within 60 days, consenting to the movement with or without conditions, denying permission for the movement, or requesting additional information. The State of export shall not allow the transboundary movement to commence until it has received the written consent of the State of transit. However, if at any time a Party decides not to require prior written consent, either generally or under specific conditions, for transit transboundary movements of hazardous wastes or other wastes, or modifies its requirements in this respect, it shall forthwith inform the other Parties of its decision pursuant to Article 13. In this latter case, if no response is received by the State of export within 60 days of the receipt of a given notification by the State of transit, the State of export may allow the export to proceed through the State of transit.

5. In the case of a transboundary movement of wastes where the wastes are legally defined as or considered to be hazardous wastes only:

(a) By the State of export, the requirements of paragraph 9 of this Article that apply to the importer or disposer and the State of import shall apply mutatis mutandis to the exporter and State of export, respectively;

(b) By the State of import, or by the States of import and transit which are Parties, the requirements of paragraphs 1, 3, 4 and 6 of this Article that apply to the exporter and State of export shall apply mutatis mutandis to the importer or disposer and State of import, respectively; or

(c) By any State of transit which is a Party, the provisions of paragraph 4 shall apply to such State.

6. The State of export may, subject to the written consent of the States concerned, allow the generator or the exporter to use a general notification where hazardous wastes or other wastes having the same physical and chemical characteristics are shipped regularly to the same disposer via the same customs office of exit of the State of export via the same customs office of entry of the State of import, and, in the case of transit, via the same customs office of entry and exit of the State or States of transit.

7. The States concerned may make their written consent to the use of the general notification referred to in paragraph 6 subject to the supply of certain information, such as the exact quantities or periodical lists of hazardous wastes or other wastes to be shipped.

३९९

(११)

8. The general notification and written consent referred to in paragraphs 6 and 7 may cover multiple shipments of hazardous wastes or other wastes during a maximum period of 12 months.
9. The Parties shall require that each person who takes charge of a transboundary movement of hazardous wastes or other wastes sign the movement document either upon delivery or receipt of the wastes in question. They shall also require that the disposer inform both the exporter and the competent authority of the State of export of receipt by the disposer of the wastes in question and, in due course, of the completion of disposal as specified in the notification. If no such information is received within the State of export, the competent authority of the State of export or the exporter shall so notify the State of import.
10. The notification and response required by this Article shall be transmitted to the competent authority of the Parties concerned or to such governmental authority as may be appropriate in the case of non-Parties.
11. Any transboundary movement of hazardous wastes or other wastes shall be covered by insurance, bond or other guarantee as may be required by the State of import or any State of transit which is a Party.

Article 7

Transboundary Movement from a Party through
States which are not Parties

Paragraph 2 of Article 6 of the Convention shall apply mutatis mutandis to transboundary movement of hazardous wastes or other wastes from a Party through a State or States which are not Parties.

Article 8

Duty to Re-import

When a transboundary movement of hazardous wastes or other wastes to which the consent of the States concerned has been given, subject to the provisions of this Convention, cannot be completed in accordance with the terms of the contract, the State of export shall ensure that the wastes in question are taken back into the State of export, by the exporter, if alternative arrangements cannot be made for their disposal in an environmentally sound manner, within 90 days from the time that the importing State informed the State of export and the Secretariat, or such other period of time as the States concerned agree. To this end, the State of export and any Party of transit shall not oppose, hinder or prevent the return of those wastes to the State of export.

३९२

(१२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

Article 9

Illegal Traffic

1. For the purpose of this Convention, any transboundary movement of hazardous wastes or other wastes:

(a) without notification pursuant to the provisions of this Convention to all States concerned; or

(b) without the consent pursuant to the provisions of this Convention of a State concerned; or

(c) with consent obtained from States concerned through falsification, misrepresentation or fraud; or

(d) that does not conform in a material way with the documents; or

(e) that results in deliberate disposal (e.g. dumping) of hazardous wastes or other wastes in contravention of this Convention and of general principles of international law,

shall be deemed to be illegal traffic.

2. In case of a transboundary movement of hazardous wastes or other wastes deemed to be illegal traffic as the result of conduct on the part of the exporter or generator, the State of export shall ensure that the wastes in question are:

(a) taken back by the exporter or the generator or, if necessary, by itself into the State of export, or, if impracticable,

(b) are otherwise disposed of in accordance with the provisions of this Convention,

within 30 days from the time the State of export has been informed about the illegal traffic or such other period of time as States concerned may agree. To this end the Parties concerned shall not oppose, hinder or prevent the return of those wastes to the State of export.

3. In the case of a transboundary movement of hazardous wastes or other wastes deemed to be illegal traffic as the result of conduct on the part of the importer or disposer, the State of import shall ensure that the wastes in question are disposed of in an environmentally sound manner by the importer or disposer or, if necessary, by itself within 30 days from the time the illegal traffic has come to the attention of the State of import or such other period of time as the States concerned may agree. To this end, the Parties concerned shall co-operate, as necessary, in the disposal of the wastes in an environmentally sound manner.

4. In cases where the responsibility for the illegal traffic cannot be assigned either to the exporter or generator or to the importer or disposer, the Parties concerned or other Parties, as appropriate, shall ensure, through co-operation, that the wastes in question are disposed

३९३

(१३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

of as soon as possible in an environmentally sound manner either in the State of export or the State of import or elsewhere as appropriate.

5. Each Party shall introduce appropriate national/domestic legislation to prevent and punish illegal traffic. The Parties shall co-operate with a view to achieving the objects of this Article.

Article 10

International Co-operation

1. The Parties shall co-operate with each other in order to improve and achieve environmentally sound management of hazardous wastes and other wastes.

2. To this end, the Parties shall:

(a) Upon request, make available information, whether on a bilateral or multilateral basis, with a view to promoting the environmentally sound management of hazardous wastes and other wastes, including harmonization of technical standards and practices for the adequate management of hazardous wastes and other wastes;

(b) Co-operate in monitoring the effects of the management of hazardous wastes on human health and the environment;

(c) Co-operate, subject to their national laws, regulations and policies, in the development and implementation of new environmentally sound low-waste technologies and the improvement of existing technologies with a view to eliminating, as far as practicable, the generation of hazardous wastes and other wastes and achieving more effective and efficient methods of ensuring their management in an environmentally sound manner, including the study of the economic, social and environmental effects of the adoption of such new or improved technologies;

(d) Co-operate actively, subject to their national laws, regulations and policies, in the transfer of technology and management systems related to the environmentally sound management of hazardous wastes and other wastes. They shall also co-operate in developing the technical capacity among Parties, especially those which may need and request technical assistance in this field;

(e) Co-operate in developing appropriate technical guidelines and/or codes of practice.

3. The Parties shall employ appropriate means to co-operate in order to assist developing countries in the implementation of subparagraphs a, b, c and d of paragraph 2 of Article 4.

4. Taking into account the needs of developing countries, co-operation between Parties and the competent international organizations is encouraged to promote, *inter alia*, public awareness, the development of sound management of hazardous wastes and other wastes and the adoption of new low-waste technologies.

३९४

(१४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

Article 11

Bilateral, Multilateral and Regional Agreements

1. Notwithstanding the provisions of Article 4 paragraph 5, Parties may enter into bilateral, multilateral, or regional agreements or arrangements regarding transboundary movement of hazardous wastes or other wastes with Parties or non-Parties provided that such agreements or arrangements do not derogate from the environmentally sound management of hazardous wastes and other wastes as required by this Convention. These agreements or arrangements shall stipulate provisions which are not less environmentally sound than those provided for by this Convention in particular taking into account the interests of developing countries.
2. Parties shall notify the Secretariat of any bilateral, multilateral or regional agreements or arrangements referred to in paragraph 1 and those which they have entered into prior to the entry into force of this Convention for them, for the purpose of controlling transboundary movements of hazardous wastes and other wastes which take place entirely among the Parties to such agreements. The provisions of this Convention shall not affect transboundary movements which take place pursuant to such agreements provided that such agreements are compatible with the environmentally sound management of hazardous wastes and other wastes as required by this Convention.

Article 12

Consultations on Liability

The Parties shall co-operate with a view to adopting, as soon as practicable, a protocol setting out appropriate rules and procedures in the field of liability and compensation for damage resulting from the transboundary movement and disposal of hazardous wastes and other wastes.

Article 13

Transmission of Information

1. The Parties shall, whenever it comes to their knowledge, ensure that, in the case of an accident occurring during the transboundary movement of hazardous wastes or other wastes or their disposal, which are likely to present risks to human health and the environment in other States, those states are immediately informed.
2. The Parties shall inform each other, through the Secretariat, of:
 - (a) Changes regarding the designation of competent authorities and/or focal points, pursuant to Article 5;
 - (b) Changes in their national definition of hazardous wastes, pursuant to Article 3;

३९५

(१५)

and, as soon as possible,

(c) Decisions made by them not to consent totally or partially to the import of hazardous wastes or other wastes for disposal within the area under their national jurisdiction;

(d) Decisions taken by them to limit or ban the export of hazardous wastes or other wastes;

(e) Any other information required pursuant to paragraph 4 of this Article.

3. The Parties, consistent with national laws and regulations, shall transmit, through the Secretariat, to the Conference of the Parties established under Article 15, before the end of each calendar year, a report on the previous calendar year, containing the following information:

(a) Competent authorities and focal points that have been designated by them pursuant to Article 5;

(b) Information regarding transboundary movements of hazardous wastes or other wastes in which they have been involved, including:

(i) The amount of hazardous wastes and other wastes exported, their category, characteristics, destination, any transit country and disposal method as stated on the response to notification;

(ii) The amount of hazardous wastes and other wastes imported, their category, characteristics, origin, and disposal methods;

(iii) Disposals which did not proceed as intended;

(iv) Efforts to achieve a reduction of the amount of hazardous wastes or other wastes subject to transboundary movement;

(c) Information on the measures adopted by them in implementation of this Convention;

(d) Information on available qualified statistics which have been compiled by them on the effects on human health and the environment of the generation, transportation and disposal of hazardous wastes or other wastes;

(e) Information concerning bilateral, multilateral and regional agreements and arrangements entered into pursuant to Article 11 of this Convention;

(f) Information on accidents occurring during the transboundary movement and disposal of hazardous wastes and other wastes and on the measures undertaken to deal with them;

खण्ड ४६) संख्या २३ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।१।३१

(g) Information on disposal options operated within the area of their national jurisdiction;

(h) Information on measures undertaken for development of technologies for the reduction and/or elimination of production of hazardous wastes and other wastes; and

(i) Such other matters as the Conference of the Parties shall deem relevant.

4. The Parties, consistent with national laws and regulations, shall ensure that copies of each notification concerning any given transboundary movement of hazardous wastes or other wastes, and the response to it, are sent to the Secretariat when a Party considers that its environment may be affected by that transboundary movement has requested that this should be done.

Article 14

Financial Aspects

1. The Parties agree that, according to the specific needs of different regions and subregions, regional or sub-regional centres for training and technology transfers regarding the management of hazardous wastes and other wastes and the minimization of their generation should be established. The Parties shall decide on the establishment of appropriate funding mechanisms of a voluntary nature.

2. The Parties shall consider the establishment of a revolving fund to assist on an interim basis in case of emergency situations to minimize damage from accidents arising from transboundary movements of hazardous wastes and other wastes or during the disposal of those wastes.

Article 15

Conference of the Parties

1. A Conference of the Parties is hereby established. The first meeting of the Conference of the Parties shall be convened by the Executive Director of UNEP not later than one year after the entry into force of this Convention. Thereafter, ordinary meetings of the Conference of the Parties shall be held at regular intervals to be determined by the Conference at its first meeting.

2. Extraordinary meetings of the Conference of the Parties shall be held at such other times as may be deemed necessary by the Conference, or at the written request of any Party, provided that, within six months of the request being communicated to them by the Secretariat, it is supported by at least one third of the Parties.

3. The Conference of the Parties shall by consensus agree upon and adopt rules of procedure for itself and for any subsidiary body it may establish, as well as financial rules to determine in particular the financial participation of the Parties under this Convention.

३९६

(१७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

4. The Parties at their first meeting shall consider any additional measures needed to assist them in fulfilling their responsibilities with respect to the protection and the preservation of the marine environment in the context of this Convention.

5. The Conference of the Parties shall keep under continuous review and evaluation the effective implementation of this Convention, and, in addition, shall:

(a) Promote the harmonization of appropriate policies, strategies and measures for minimizing harm to human health and the environment by hazardous wastes and other wastes;

(b) Consider and adopt, as required, amendments to this Convention and its annexes, taking into consideration, inter alia, available scientific, technical, economic and environmental information;

(c) Consider and undertake any additional action that may be required for the achievement of the purposes of this Convention in the light of experience gained in its operation and in the operation of the agreements and arrangements envisaged in Article 11;

(d) Consider and adopt protocols as required; and

(e) Establish such subsidiary bodies as are deemed necessary for the implementation of this Convention.

6. The United Nations, its specialized agencies, as well as any State not Party to this Convention, may be represented as observers at meetings of the Conference of the Parties. Any other body or agency, whether national or international, governmental or non-governmental, qualified in fields relating to hazardous wastes or other wastes which has informed the Secretariat of its wish to be represented as an observer at a meeting of the Conference of Parties, may be admitted unless at least one third of the Parties present object. The admission and participation of observers shall be subject to the rules of procedure adopted by the Conference of the Parties.

7. The Conference of the Parties shall undertake three years after the entry into force of this Convention, and at least every six years thereafter, an evaluation of its effectiveness and, if deemed necessary, to consider the adoption of a complete or partial ban of transboundary movements of hazardous wastes and other wastes in light of the latest scientific, environmental, technical and economic information.

Article 16

Secretariat

1. The functions of the Secretariat shall be:

(a) To arrange for and service meetings provided for in Articles 15 and 17;

(b) To prepare and transmit reports based upon information received in accordance with Articles 3, 4, 6, 11 and 13 as well as upon information derived from meetings of subsidiary bodies established under Article 15 as well as upon, as

35C

(१८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

appropriate, information provided by relevant intergovernmental and non-governmental entities;

- (c) To prepare reports on its activities carried out in implementation of its functions under this Convention and present them to the Conference of the Parties;
- (d) To ensure the necessary coordination with relevant international bodies, and in particular to enter into such administrative and contractual arrangements as may be required for the effective discharge of its function;
- (e) To communicate with Focal Points and Competent Authorities established by the Parties in accordance with Article 5 of this Convention;
- (f) To compile information concerning authorized national sites and facilities of Parties available for the disposal of their hazardous wastes and other wastes and to circulate this information among Parties;
- (g) To receive and convey information from and to Parties on:
 - sources of technical assistance and training;
 - available technical and scientific know-how;
 - sources of advice and expertise; and
 - availability of resourceswith a view to assisting them, upon request, in such areas as:
 - the handling of the notification system of this Convention;
 - the management of hazardous wastes and other wastes;
 - environmentally sound technologies relating to hazardous wastes and other wastes, such as low- and non-waste technology;
 - the assessment of disposal capabilities and sites;
 - the monitoring of hazardous wastes and other wastes; and
 - emergency responses;
- (h) To provide Parties, upon request, with information on consultants or consulting firms having the necessary technical competence in the field, which can assist them to examine a notification for a transboundary movement, the concurrence of a shipment of hazardous wastes or other wastes with the relevant notification, and/or the fact that the proposed disposal facilities for hazardous wastes or other wastes are environmentally sound, when they have reason to believe that the wastes in question will not be managed in an environmentally sound manner. Any such examination would not be at the expense of the Secretariat;
- (i) To assist Parties upon request in their identification of cases of illegal traffic and to circulate immediately to the Parties concerned any information it has received regarding illegal traffic;

३९९

(१९)

- (j) To co-operate with Parties and with relevant and competent international organizations and agencies in the provision of experts and equipment for the purpose of rapid assistance to States in the event of an emergency situation; and
 - (k) To perform such other functions relevant to the purposes of this Convention as may be determined by the Conference of the Parties.
2. The Secretariat functions will be carried out on an interim basis by UNEP until the completion of the first meeting of the Conference of the Parties held pursuant to Article 15.
3. At its first meeting, the Conference of the Parties shall designate the Secretariat from among those existing competent intergovernmental organizations which have signified their willingness to carry out the Secretariat functions under this Convention. At this meeting, the Conference of the Parties shall also evaluate the implementation by the interim Secretariat of the functions assigned to it, in particular under paragraph 1 above, and decide upon the structures appropriate for those functions.

Article 17

Amendment of the Convention

1. Any Party may propose amendments to this Convention and any Party to a protocol may propose amendments to that protocol. Such amendments shall take due account, inter alia, of relevant scientific and technical considerations.
2. Amendments to this Convention shall be adopted at a meeting of the Conference of the Parties. Amendments to any protocol shall be adopted at a meeting of the Parties to the protocol in question. The text of any proposed amendment to this Convention or to any protocol, except as may otherwise be provided in such protocol, shall be communicated to the Parties by the Secretariat at least six months before the meeting at which it is proposed for adoption. The Secretariat shall also communicate proposed amendments to the Signatories to this Convention for information.
3. The Parties shall make every effort to reach agreement on any proposed amendment to this Convention by consensus. If all efforts at consensus have been exhausted, and no agreement reached, the amendment shall as a last resort be adopted by a three-fourths majority of the Parties present and voting at the meeting, and shall be submitted by the Depositary to all Parties for ratification, approval, formal confirmation or acceptance.
4. The procedure mentioned in paragraph 3 above shall apply to amendments to any protocol, except that a two-thirds majority of the Parties to that protocol present and voting at the meeting shall suffice for their adoption.
5. Instruments of ratification, approval, formal confirmation or acceptance of amendments shall be deposited with the Depositary. Amendments adopted in accordance with paragraphs 3 or 4 above shall enter into force between Parties having accepted them on the ninetieth day after the receipt by the Depositary of their instrument of ratification, approval,

formal confirmation or acceptance by at least three-fourths of the Parties who accepted them or by at least two thirds of the Parties to the protocol concerned who accepted them, except as may otherwise be provided in such protocol. The amendments shall enter into force for any other Party on the ninetieth day after that Party deposits its instrument of ratification, approval, formal confirmation or acceptance of the amendments.

6. For the purpose of this Article, "Parties present and voting" means Parties present and casting an affirmative or negative vote.

Article 18

Adoption and Amendment of Annexes

1. The annexes to this Convention or to any protocol shall form an integral part of this Convention or of such protocol, as the case may be and, unless expressly provided otherwise, a reference to this Convention or its protocols constitutes at the same time a reference to any annexes thereto. Such annexes shall be restricted to scientific, technical and administrative matters.

2. Except as may be otherwise provided in any protocol with respect to its annexes, the following procedure shall apply to the proposal, adoption and entry into force of additional annexes to this Convention or of annexes to a protocol:

- (a) Annexes to this Convention and its protocols shall be proposed and adopted according to the procedure laid down in Article 17, paragraphs 2, 3 and 4;
- (b) Any Party that is unable to accept an additional annex to this Convention or an annex to any protocol to which it is party shall so notify the Depositary, in writing, within six months from the date of the communication of the adoption by the Depositary. The Depositary shall without delay notify all Parties of any such notification received. A Party may at any time substitute an acceptance for a previous declaration of objection and the annexes shall thereupon enter into force for that Party;
- (c) On the expiry of six months from the date of the circulation of the communication by the Depositary, the annex shall become effective for all Parties to this Convention or to any protocol concerned, which have not submitted a notification in accordance with the provision of subparagraph (b) above.

3. The proposal, adoption and entry into force of amendments to annexes to this Convention or to any protocol shall be subject to the same procedure as for the proposal, adoption and entry into force of annexes to the Convention or annexes to a protocol. Annexes and amendments thereto shall take due account, inter alia, of relevant scientific and technical considerations.

४०९

(२९)

4. If an additional annex or an amendment to an annex involves an amendment to this Convention or to any protocol, the additional annex or amended annex shall not enter into force until such time the amendment to this Convention or to the protocol enters into force.

Article 19

Verification

Any Party which has reason to believe that another Party is acting or has acted in breach of its obligations under this Convention may inform the Secretariat thereof, and in such an event, shall simultaneously and immediately inform, directly or through the Secretariat, the Party against whom the allegations are made. All relevant information should be submitted by the Secretariat to the Parties.

Article 20

Settlement of Disputes

1. In case of a dispute between Parties as to the interpretation or application of, or compliance with, this Convention or any protocol thereto, they shall seek a settlement of the dispute through negotiation or any other peaceful means of their own choice.
2. If the Parties concerned cannot settle their dispute through the means mentioned in the preceding paragraph, the dispute, if the Parties to the dispute agree, shall be submitted to the International Court of Justice or to arbitration under the conditions set out in Annex VI on Arbitration. However, failure to reach common agreement on submission of the dispute to the International Court of Justice or to arbitration shall not absolve the Parties from the responsibility of continuing to seek to resolve it by the means referred to in paragraph 1.
3. When ratifying, accepting, approving, formally confirming or acceding to this Convention, or at any time thereafter, a State or political and/or economic integration organization may declare that it recognizes as compulsory ipso facto and without special agreement, in relation to any Party accepting the same obligation:
 - (a) submission of the dispute to the International Court of Justice; and/or
 - (b) arbitration in accordance with the procedures set out in Annex VI.

Such declaration shall be notified in writing to the Secretariat which shall communicate it to the Parties.

Article 21

Signature

This Convention shall be open for signature by States, by Namibia, represented by the United Nations Council for Namibia, and by political and/or economic integration organizations, in Basel on 22 March 1989, at the Federal Department of Foreign Affairs of

४०२

(२२)

Switzerland in Berne from 23 March 1989 to 30 June 1989 and at United Nations Headquarters in New York from 1 July 1989 to 22 March 1990.

Article 22

Ratification, Acceptance, Formal Confirmation or Approval

1. This Convention shall be subject to ratification, acceptance or approval by States and by Namibia, represented by the United Nations Council for Namibia, and to formal confirmation or approval by political and/or economic integration organizations. Instruments of ratification, acceptance, formal confirmation, or approval shall be deposited with the Depositary.
2. Any organization referred to in paragraph 1 above which becomes a Party to this Convention without any of its members States being a Party shall be bound by all the obligations under the Convention. In the case of such organizations, one or more of whose member States is a Party to the Convention, the organization and its member States shall decide on their respective responsibilities for the performance of their obligations under the Convention. In such cases, the organization and the member States shall not be entitled to exercise rights under the Convention concurrently.
3. In their instruments of formal confirmation or approval, the organizations referred to in paragraph 1 above shall declare the extent of their competence with respect to the matters governed by the Convention. These organizations shall also inform the Depositary, who will inform the Parties of any substantial modification in the extent of their competence.

Article 23

Accession

1. This Convention shall be open for accession by States, by Namibia, represented by the United Nations Council for Namibia, and by political and/or economic integration organizations from the day after the date on which the Convention is closed for signature. The instruments of accession shall be deposited with the Depositary.
2. In their instruments of accession, the organizations referred to in paragraph 1 above shall declare the extent of their competence with respect to the matters governed by the Convention. These organizations shall also inform the Depositary of any substantial modification in the extent of their competence.
3. The provisions of Article 22, paragraph 2, shall apply to political and/or economic integration organizations which accede to this Convention.

४०३

(२३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

Article 24

Right to Vote

1. Except as provided for in paragraph 2 below, each Contracting Party to this Convention shall have one vote.
2. Political and/or economic integration organizations, in matters within their competence, in accordance with Article 22, paragraph 3, and Article 23, paragraph 2, shall exercise their right to vote with a number of votes equal to the number of their member States which are Parties to the Convention or the relevant protocol. Such organizations shall not exercise their right to vote if their member States exercise theirs, and vice versa.

Article 25

Entry into Force

1. This Convention shall enter into force on the ninetieth day after the day of deposit of the twentieth instrument of ratification, acceptance, formal confirmation, approval or accession.
2. For each State or political and/or economic integration organization which ratifies, accepts, approves or formally confirms this Convention or accedes thereto after the date of the deposit of the twentieth instrument of ratification, acceptance, approval, formal confirmation or accession, it shall enter into force on the ninetieth day after the date of deposit by such State or political and/or economic integration organization of its instrument of ratification, acceptance, approval, formal confirmation or accession.
3. For the purpose of paragraphs 1 and 2 above, any instrument deposited by a political and/or economic integration organization shall not be counted as additional to those deposited by member States of such organization.

Article 26

Reservations and Declarations

1. No reservation or exception may be made to this Convention.
2. Paragraph 1 of this Article does not preclude a State or political and/or economic integration organization, when signing, ratifying, accepting, approving, formally confirming or acceding to this Convention, from making declarations or statements, however phrased or named, with a view, *inter alia*, to the harmonization of its laws and regulations with the provisions of this Convention, provided that such declarations or statements do not purport to exclude or to modify the legal effects of the provisions of the Convention in their application to that State.

४०४

(२४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या २३ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।५।३९

Article 27

Withdrawal

1. At any time after three years from the date on which this Convention has entered into force for a Party, that Party may withdraw from the Convention by giving written notification to the Depositary.
2. Withdrawal shall be effective one year from receipt of notification by the Depositary, or on such later date as may be specified in the notification.

Article 28

Depositary

The Secretary-General of the United Nations shall be the Depositary of this Convention and of any protocol thereto.

Article 29

Authentic texts

The original Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts of this Convention are equally authentic.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorized to that effect, have signed this Convention.

Done at on the day of 1989

४०५

(२५)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

Annex I

CATEGORIES OF WASTES TO BE CONTROLLED

Waste Streams

- Y1 Clinical wastes from medical care in hospitals, medical centers and clinics
- Y2 Wastes from the production and preparation of pharmaceutical products
- Y3 Waste pharmaceuticals; drugs and medicines
- Y4 Wastes from the production, formulation and use of biocides and phytopharmaceuticals
- Y5 Wastes from the manufacture, formulation and use of wood preserving chemicals
- Y6 Wastes from the production, formulation and use of organic solvents
- Y7 Wastes from heat treatment and tempering operations containing cyanides
- Y8 Waste mineral oils unfit for their originally intended use
- Y9 Waste oils/water, hydrocarbons/water mixtures, emulsions
- Y10 Waste substances and articles containing or contaminated with polychlorinated biphenyls (PCBs) and/or polychlorinated terphenyls (PCTs) and/or polybrominated biphenyls (PBBs)
- Y11 Waste tarry residues arising from refining, distillation and any pyrolytic treatment
- Y12 Wastes from production, formulation and use of inks, dyes, pigments, paints, lacquers, varnish
- Y13 Wastes from production, formulation and use of resins, latex, plasticizers, glues/adhesives
- Y14 Waste chemical substances arising from research and development or teaching activities which are not identified and/or are new and whose effects on man and/or the environment are not known
- Y15 Wastes of an explosive nature not subject to other legislation
- Y16 Wastes from production, formulation and use of photographic chemicals and processing materials
- Y17 Wastes resulting from surface treatment of metals and plastics
- Y18 Residues arising from industrial waste disposal operations

Wastes having as constituents:

- Y19 Metal carbonyls
- Y20 Beryllium; beryllium compounds
- Y21 Hexavalent chromium compounds
- Y22 Copper compounds
- Y23 Zinc compounds
- Y24 Arsenic; arsenic compounds
- Y25 Selenium; selenium compounds
- Y26 Cadmium; cadmium compounds
- Y27 Antimony; antimony compounds
- Y28 Tellurium; tellurium compounds
- Y29 Mercury; mercury compounds
- Y30 Thallium; thallium compounds

- Y31 Lead; lead compounds
- Y32 Inorganic fluorine compounds excluding calcium fluoride
- Y33 Inorganic cyanides
- Y34 Acidic solutions or acids in solid form
- Y35 Basic solutions or bases in solid form
- Y36 Asbestos (dust and fibres)
- Y37 Organic phosphorus compounds
- Y38 Organic cyanides
- Y39 Phenols; phenol compounds including chlorophenols
- Y40 Ethers
- Y41 Halogenated organic solvents
- Y42 Organic solvents excluding halogenated solvents
- Y43 Any congener of polychlorinated dibenzo-furan
- Y44 Any congener of polychlorinated dibenzo-p-dioxin
- Y45 Organohalogen compounds other than substances referred to in this Annex (eg. Y39, Y41, Y42, Y43, Y44)

Annex II

CATEGORIES OF WASTES REQUIRING SPECIAL CONSIDERATION

- Y46 - Wastes collected from households
- Y47 - Residues arising from the incineration of household wastes

Annex III

LIST OF HAZARDOUS CHARACTERISTICS

<u>UN Class¹</u>	<u>Code</u>	<u>Characteristics</u>
1	H1	Explosive An explosive substance or waste is a solid or liquid substance or waste (or mixture of substances or wastes) which is in itself capable by chemical reaction of producing gas at such a temperature and pressure and at such speed as to cause damage to the surroundings.
3	H3	Flammable liquids The word "flammable" has the same meaning as "inflammable." Flammable liquids are liquids, or mixtures of liquids, or liquids containing solids in solution or suspension (for example, paints, varnishes, lacquers, etc., but not including substances or wastes otherwise classified on account

¹ Corresponds to the hazard classification system included in the United Nations Recommendations on the Transport of Dangerous Goods (ST/SG/AC.10/1 Rev.5, United Nations, New York, 1988)

of their dangerous characteristics) which give off a flammable vapour at temperatures of not more than 60.5° C, closed-cup test, or not more than 65.6°C, open-cup test. (Since the results of open-cup tests and of closed-cup tests are not strictly comparable and even individual results by the same test are often variable, regulations varying from the above figures to make allowance for such differences would be within the spirit of this definition.)

4.1	H4.1	Flammable solids
Solids, or waste solids, other than those classed as explosives, which under conditions encountered in transport are readily combustible, or may cause or contribute to fire through friction.
4.2	H4.2	Substances or wastes liable to spontaneous combustion
Substances or wastes which are liable to spontaneous heating under normal conditions encountered in transport, or to heating up on contact with air, and being then liable to catch fire.
4.3	H4.3	Substances or wastes which, in contact with water emit flammable gases
Substances or wastes which, by interaction with water, are liable to become spontaneously flammable or to give off flammable gases in dangerous quantities.
5.1	H5.1	Oxidizing
Substances or wastes which, while in themselves not necessarily combustible, may, generally by yielding oxygen cause, or contribute to, the combustion of other materials.
5.2	H5.2	Organic Peroxides
Organic substances or wastes which contain the bivalent-O-O-structure are thermally unstable substances which may undergo exothermic self-accelerating decomposition.
6.1	H6.1	Poisonous (Acute)
Substances or wastes liable either to cause death or serious injury or to harm health if swallowed or inhaled or by skin contact.
6.2	H6.2	Infectious substances
Substances or wastes containing viable micro organisms or their toxins which are known or suspected to cause disease in animals or humans.

(२८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

8	H8	Corrosives Substances or wastes which, by chemical action, will cause severe damage when in contact with living tissue, or, in the case of leakage, will materially damage, or even destroy, other goods or the means of transport; they may also cause other hazards.
9	H10	Liberation of toxic gases in contact with air or water Substances or wastes which, by interaction with air or water, are liable to give off toxic gases in dangerous quantities.
9	H11	Toxic (Delayed or chronic) Substances or wastes which, if they are inhaled or ingested or if they penetrate the skin, may involve delayed or chronic effects, including carcinogenicity.
9	H12	Ecotoxic Substances or wastes which if released present or may present immediate or delayed adverse impacts to the environment by means of bioaccumulation and/or toxic effects upon biotic systems.
9	H13	Capable, by any means, after disposal, of yielding another material, e.g., leachate, which possesses any of the characteristics listed above.

Tests

The potential hazards posed by certain types of wastes are not yet fully documented; tests to define quantitatively these hazards do not exist. Further research is necessary in order to develop means to characterize potential hazards posed to man and/or the environment by these wastes. Standardized tests have been derived with respect to pure substances and materials. Many countries have developed national tests which can be applied to materials listed in Annex I, in order to decide if these materials exhibit any of the characteristics listed in this Annex.

Annex IV

DISPOSAL OPERATIONS

A. OPERATIONS WHICH DO NOT LEAD TO THE POSSIBILITY OF RESOURCE RECOVERY, RECYCLING, RECLAMATION, DIRECT RE-USE OR ALTERNATIVE USES

Section A encompasses all such disposal operations which occur in practice.

- D1 Deposit into or onto land, (e.g., landfill, etc.)
- D2 Land treatment, (e.g., biodegradation of liquid or sludgy discards in soils, etc.)

४०९

(२९)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ

- D3 Deep injection, (e.g., injection of pumpable discards into wells, salt domes of naturally occurring repositories, etc.)
- D4 Surface impoundment, (e.g., placement of liquid or sludge discards into pits, ponds or lagoons, etc.)
- D5 Specially engineered landfill, (e.g., placement into lined discrete cells which are capped and isolated from one another and the environment, etc.)
- D6 Release into a water body except seas/oceans
- D7 Release into seas/oceans including sea-bed insertion
- D8 Biological treatment not specified elsewhere in this Annex which results in final compounds or mixtures which are discarded by means of any of the operations in Section A
- D9 Physico chemical treatment not specified elsewhere in this Annex which results in final compounds or mixtures which are discarded by means of any of the operations in Section A, (e.g., evaporation, drying, calcination, neutralization, precipitation, etc.)
- D10 Incineration on land
- D11 Incineration at sea
- D12 Permanent storage (e.g., emplacement of containers in a mine, etc.)
- D13 Blending or mixing prior to submission to any of the operations in Section A
- D14 Repackaging prior to submission to any of the operations in Section A
- D15 Storage pending any of the operations in Section A

B. OPERATIONS WHICH MAY LEAD TO RESOURCE RECOVERY, RECYCLING RECLAMATION, DIRECT RE-USE OR ALTERNATIVE USES

Section B encompasses all such operations with respect to materials legally defined as or considered to be hazardous wastes and which otherwise would have been destined for operations included in Section A

- R1 Use as a fuel (other than in direct incineration) or other means to generate energy
- R2 Solvent reclamation/regeneration
- R3 Recycling/reclamation of organic substances which are not used as solvents
- R4 Recycling/reclamation of metals and metal compounds
- R5 Recycling/reclamation of other inorganic materials
- R6 Regeneration of acids or bases
- R7 Recovery of components used for pollution abatement
- R8 Recovery of components from catalysts
- R9 Used oil re-refining or other reuses of previously used oil
- R10 Land treatment resulting in benefit to agriculture or ecological improvement
- R11 Uses of residual materials obtained from any of the operations numbered R1-R10
- R12 Exchange of wastes for submission to any of the operations numbered R1-R11
- R13 Accumulation of material intended for any operation in Section B

Annex V A

INFORMATION TO BE PROVIDED ON NOTIFICATION

1. Reason for waste export
2. Exporter of the waste 1/
3. Generator(s) of the waste and site of generation 1/
4. Disposer of the waste and actual site of disposal 1/
5. Intended carrier(s) of the waste or their agents, if known 1/
6. Country of export of the waste
Competent authority 2/
7. Expected countries of transit
Competent authority 2/
8. Country of import of the waste
Competent authority 2/
9. General or single notification
10. Projected date(s) of shipment(s) and period of time over which waste is to be exported and proposed itinerary (including point of entry and exit) 3/
11. Means of transport envisaged (road, rail, sea, air, inland waters)
12. Information relating to insurance 4/
13. Designation and physical description of the waste including Y number and UN number and its composition 5/ and information on any special handling requirements including emergency provisions in case of accidents
14. Type of packaging envisaged (e.g. bulk, drummed, tanker)
15. Estimated quantity in weight/volume 6/
16. Process by which the waste is generated 7/
17. For wastes listed in Annex I, classifications from Annex III: hazardous characteristic, H number, and UN class
18. Method of disposal as per Annex IV
19. Declaration by the generator and exporter that the information is correct

४९९

(३९)

20. Information transmitted (including technical description of the plant) to the exporter or generator from the disposer of the waste upon which the latter has based his assessment that there was no reason to believe that the wastes will not be managed in an environmentally sound manner in accordance with the laws and regulations of the country of import.
21. Information concerning the contract between the exporter and disposer.

Notes

- 1/ Full name and address, telephone or telefax number and the name, address, telephone, telex or telefax number of the person to be contacted.
- 2/ Full name and address, telephone, telex or telefax number.
- 3/ In the case of a general notification covering several shipments, either the expected dates of each shipment or, if this is not known, the expected frequency of the shipments will be required.
- 4/ Information to be provided on relevant insurance requirements and how they are met by exporter, carrier and disposer.
- 5/ The nature and the concentration of the most hazardous components, in terms of toxicity and other dangers presented by the waste both in handling and in relation to the proposed disposal method.
- 6/ In the case of a general notification covering several shipments, both the estimated total quantity and the estimated quantities for each individual shipment will be required.
- 7/ Insofar as this is necessary to assess the hazard and determine the appropriateness of the proposed disposal operation.

Annex V B

INFORMATION TO BE PROVIDED ON THE MOVEMENT DOCUMENT

1. Exporter of the waste 1/
2. Generator(s) of the waste and site of generation 1/
3. Disposer of the waste and actual site of disposal 1/
4. Carrier(s) of the waste 1/ or his agent(s)
5. Subject of general or single notification

५९२

(३२)

6. The date the transboundary movement started and date(s) and signature on receipt by each person who takes charge of the waste
7. Means of transport (road, rail, inland waterway, sea, air) including countries of export, transit and import, also point of entry and exit where these have been designated
8. General description of the waste (physical state, proper UN shipping name and class, UN number, Y number and H number as applicable)
9. Information on special handling requirements including emergency provision in case of accidents
10. Type and number of packages
11. Quantity in weight/volume
12. Declaration by the generator or exporter that the information is correct
13. Declaration by the generator or exporter indicating no objection from the competent authorities of all States concerned which are Parties
14. Certification by disposer of receipt at designated disposal facility and indication of method of disposal and of the approximate date of disposal.

Notes

The information required on the movement document shall where possible be integrated in one document with that required under transport rules. Where this is not possible the information should complement rather than duplicate that required under the transport rules. The movement document shall carry instructions as to who is to provide information and fill-out any form.

- 1/ Full name and address, telephone or telefax number and the name, address, telephone, telex or telefax number of the person to be contacted in case of emergency.

Annex VI

ARBITRATION

Article 1

Unless the agreement referred to in Article 20 of the Convention provides otherwise, the arbitration procedure shall be conducted in accordance with Articles 2 to 10 below.

४९३

(३३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

Article 2

The claimant party shall notify the Secretariat that the Parties have agreed to submit the dispute to arbitration pursuant to paragraph 2 or paragraph 3 of Article 20 and include, in particular, the Articles of the Convention the interpretation or application of which are at issue. The Secretariat shall forward the information thus received to all Parties to the Convention.

Article 3

The arbitral tribunal shall consist of three members. Each of the Parties to the dispute shall appoint an arbitrator, and the two arbitrators so appointed shall designate by common agreement the third arbitrator, who shall be the chairman of the tribunal. The latter shall not be a national of one of the Parties to the dispute, nor have his usual place of residence in the territory of one of these Parties, nor be employed by any of them, nor have dealt with the case in any other capacity.

Article 4

1. If the chairman of the arbitral tribunal has not been designated within two months of the appointment of the second arbitrator, the Secretary-General of the United Nations shall, at the request of either Party, designate him within a further two months period.
2. If one of the Parties to the dispute does not appoint an arbitrator within two months of the receipt of the request, the other Party may inform the Secretary-General of the United Nations who shall designate the chairman of the arbitral tribunal within a further two months' period. Upon designation, the chairman of the arbitral tribunal shall request the Party which has not appointed an arbitrator to do so within two months. After such period, he shall inform the Secretary-General of the United Nations, who shall make this appointment within a further two months' period.

Article 5

1. The arbitral tribunal shall render its decision in accordance with international law and in accordance with the provisions of this Convention.
2. Any arbitral tribunal constituted under the provisions of this Annex shall draw up its own rules of procedure.

Article 6

1. The decisions of the arbitral tribunal both on procedure and on substance, shall be taken by majority vote of its members.
2. The tribunal may take all appropriate measures in order to establish the facts. It may, at the request of one of the Parties, recommend essential interim measures of protection.

खण्ड ४६) संख्या २३ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।५।३१

3. The Parties to the dispute shall provide all facilities necessary for the effective conduct of the proceedings.

4. The absence or default of a Party in the dispute shall not constitute an impediment to the proceedings.

Article 7

The tribunal may hear and determine counter-claims arising directly out of the subject-matter of the dispute.

Article 8

Unless the arbitral tribunal determines otherwise because of the particular circumstances of the case, the expenses of the tribunal, including the remuneration of its members, shall be borne by the Parties to the dispute in equal shares. The tribunal shall keep a record of all its expenses, and shall furnish a final statement thereof to the Parties.

Article 9

Any Party that has an interest of a legal nature in the subject-matter of the dispute which may be affected by the decision in the case, may intervene in the proceedings with the consent of the tribunal.

Article 10

1. The tribunal shall render its award within five months of the date on which it is established unless it finds it necessary to extend the time-limit for a period which should not exceed five months.

2. The award of the arbitral tribunal shall be accompanied by a statement of reasons. It shall be final and binding upon the Parties to the dispute.

3. Any dispute which may arise between the Parties concerning the interpretation or execution of the award may be submitted by either Party to the arbitral tribunal which made the award or, if the latter cannot be seized thereof, to another tribunal constituted for this purpose in the same manner as the first.

४९२

(३५)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ

जोखिमपूर्ण फोहोर मैलाको सीमापारको दुबानी
तथा तिनीहरूको निष्काशनको नियन्त्रण
सम्बन्धी बासेल महासन्धि

४९६

(३६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

प्रस्तावना

यस महासन्धिका पक्षहरू,

जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैला र तिनीहरूको सीमापारको दुवानीको कारणले मानव स्वास्थ्य र वातावरणलाई पुन्याउने क्षतिको जोखिमप्रति सचेत भएर,

बढ्दो पिढी तथा जटिलता र जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको दुवानीले मानव स्वास्थ्य तथा वातावरण उपरको बढ्दो खतराप्रति सावधान भएर,

त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको खतराबाट मानव स्वास्थ्य तथा वातावरणलाई संरक्षण गर्ने अति नै प्रभावकारी मार्ग त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको परिमाण वा जोखिमपूर्ण संभाव्यमा न्यूनतम रूपमा कटौती नै हो भन्ने कुरामा पनि सावधान भएर,

जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको निष्काशन स्थल जे जस्तो भए तापनि तिनीहरूको सीमा पारको दुवानीसमेत मानव स्वास्थ्य तथा वातावरण अनुकूल हुने गरी सुनिश्चित गर्न राज्यहरूले आवश्यक उपायहरू अपनाउनु पर्छ भन्ने कुरामा दृढ भएर,

निष्काशन स्थल जे जस्तो भए तापनि वातावरणको संरक्षण अनुकूल हुने तरिकाले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको परिवहन तथा निष्काशनका सम्बन्धमा उत्पादनकर्ताले दायित्व पूरा गर्न राज्यहरूले सुनिश्चित गराउनु पर्छ भन्ने कुरामा ध्यान दिएर,

विदेशी जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरू आपनो इलाकामा भित्र्याउन वा निष्काशनमा प्रतिबन्ध गर्ने कुनै पनि राज्यलाई सार्वभौमिक अधिकार हुने कुरालाई पूर्णरूपमा स्वीकारेर,

अन्य राज्यहरू खास गरी विकासोन्मुख मुलुकहरूमा जोखिमपूर्ण फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको दुवानी तथा तिनीहरूको निष्काशनमा प्रतिबन्ध लगाउनको लागि अभिलाषा वृद्धि भइरहेको कुरालाई पनि स्वीकारेर,

जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरू संभव भएसम्म वातावरणीय स्वस्थ तथा कुशल व्यवस्थापन अनुकूल हुने गरी तिनीहरू पैदा भएकै राज्यमा निष्काशन गरिनु पर्छ भन्ने कुरामा दृढ भएर,

४९७

(३७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

त्यस्ता फोहोर मैलाहरू पैदा भएको राज्यबाट अर्को कुनै राज्यमा तिनीहरूको सीमा-पारको ढुवानी गरिँदा मानव स्वास्थ्य तथा वातावरणलाई खतरा नपुग्ने शर्तमा र यस महा-सन्धिको प्रावधानहरू अनुकूल हुने शर्तमा मात्र अनुमति दिइनु पर्छ भन्ने कुरा पनि अवगत भएर,

जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको ढुवानीकं बढ्दो नियन्त्रणले त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ व्यवस्थापनको लागि तथा त्यस्तो सीमा पारको ढुवानीको परिमाणको कटौतीका लागि प्रोत्साहनको रूपमा काम गर्नछ भन्ने कुरा मनन गरेर,

राज्यहरूबाट राज्यहरूमा हुने जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैला-हरूको सीमा पारको ढुवानीको नियन्त्रण सम्बन्धी सूचनाको उचित आदान-प्रदानका लागि राज्यहरूले नै उपायहरू अपनाउनु पर्छ भन्ने कुरामा दृढ भएर,

कैयौं अन्तर्राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय सम्झौताहरूले खतरा वस्तुहरूको पारवहनका सम्बन्धमा वातावरणको संरक्षण तथा परिक्षण (प्रिजर्भेशन) का कुराहरूलाई ध्यानाकर्षण गरेको कुरालाई ध्यान दिएर,

मानव वातावरण सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय सम्मेलन (स्टकहोम, १९७२) को घोषणापत्र, संयुक्त राष्ट्र संघीय वातावरण कार्यक्रम (यू. एन. डि. पी.) को सञ्चालक परिषद् (गभर्निङ्ग काउन्सिल) को मिति २०४४ साल असार ३ गते (जुन १७, १९८७) को निर्णय १४।३० द्वारा ग्रहण गरिएको "जोखिमपूर्ण फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ व्यवस्थापनका लागि कायरो मार्गदर्शन तथा सिद्धान्तहरू", खतरा वस्तुहरूको परिवहन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय विशेषज्ञसमितिको सिफारिशहरू (सन् १९५७ मा प्रतिपादन भै द्विर्वाषिक रूपमा अद्यावधिक गरिएका), संयुक्त राष्ट्र संघीय प्रणाली अन्तर्गत ग्रहण गरिएका सम्बन्धित सिफारिशहरू, घोषणा-पत्रहरू, लिखतहरू (इन्स्ट्रुमेण्ट) तथा नियमहरू तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय एवं क्षेत्रीय संगठनहरू अन्तर्गत गरिएका कार्य तथा अध्ययनहरूलाई ध्यान दिएर,

मानव वातावरणको संरक्षण तथा प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षणका सम्बन्धमा नैतिक नियमको रूपमा संयुक्त राष्ट्र संघीय महासभाले आफ्नो सैतीसौं अधिवेशन (१९८२) मा स्वीकार गरेको "प्रकृति सम्बन्धी विश्व बडापत्रको मनसाय, सिद्धान्त, उद्देश्य तथा कार्यप्रति सचेत भएर,

मानव स्वास्थ्यको संरक्षण तथा वातावरणको संरक्षण तथा परीक्षण सम्बन्धी आ-आफ्ना अन्तर्राष्ट्रिय दायित्वहरू पूरा गर्नको लागि राज्यहरू जवाफदेही रहेका र अन्तर्राष्ट्रिय कानून अनुसार उत्तरदायी भएका कुरालाई पुष्टि गरेर,

यस महासन्धि वा यसका कुनै प्रोटोकलका प्रावधानहरूको सारवान उल्लंघन भएमा सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि कानून लागू हुने कुरालाई मान्यता दिएर,

४९८

(३८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको उत्पादनलाई कम गर्ने उद्देश्यले फोहोर मैला कम पैदा गर्ने वातावरणीय स्वस्थ प्रविधिहरूको विकास तथा कार्यान्वयन, पुनः प्रयोग (रिसाइकलिङ्ग) को विकल्प, कुशल, गृह प्रबन्ध तथा व्यवस्थापनलाई अविरल रूपमा कायम राख्न आवश्यक छ भन्ने कुरा अवगत भएर,

जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको ढुवानीको कडा नियन्त्रण आवश्यक भएको तथा सम्भव भएसम्म त्यस्तो ढुवानी न्यूनतम रूपमा घटाउन आवश्यक भएको विषयमा अन्तर्राष्ट्रिय चासो बृद्धि भएको कुरा पनि अवगत भएर,

जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको गैर कानूनी सीमा पारको ढुवानीको समस्याका विषयमा चिन्ता लिएर,

जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरू व्यवस्थित गर्न विकासोन्मुख मुलुकहरूमा सीमित सामर्थ्य भएको कुरा पनि ध्यान दिएर,

कायरो मार्गदर्शन तथा संयुक्त राष्ट्र संघीय वातावरणीय कार्यक्रमको सञ्चालन परिषद्को वातावरणीय संरक्षण प्रविधिको हस्तान्तरण प्रवर्धन सम्बन्धी निर्णय १४।१६ को मनसाय अनुसार विशेष गरेर विकासोन्मुख मुलुकहरूमा स्थानीय रूपमा पैदा भएका जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको स्वस्थ व्यवस्थापनका लागि प्रविधि हस्तान्तरण प्रवर्धन गर्नु आवश्यक छ भन्ने कुरा स्वीकारेर,

जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरू सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि तथा सफारिशहरू अनुसार परिवहन हुनुपर्छ भन्ने कुरा पनि स्वीकार गरेर,

ढुवानीलाई जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको परिवहन तथा अन्तिम निष्काशन वातावरणीय स्वस्थ भएको अवस्थामा मात्र यस्ता फोहोर मैलाहरूको सीमापारको ढुवानीलाई अनुमति दिइनु पर्छ भन्ने कुरामा पनि दृढ भएर,

जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको उत्पादन तथा व्यवस्थापनबाट मानव स्वास्थ्य तथा वातावरण विरुद्ध हुन सक्ने प्रतिकूल प्रभावलाई कडा नियन्त्रणबाट बचाउने संकल्प लिएर,

देहाय बमोजिम मन्जूर भएका छन्:

धारा १

महासन्धिको क्षेत्र

१. सीमा पारको ढुवानी हुने देहायका फोहोर मैलाहरू यस महासन्धिको प्रयोजनको लागि "जोखिमपूर्ण फोहोर मैला" हुनेछन् ।

४९९

(३९)

- (क) अनुसूची ३ मा उल्लेखित कुनै गुण नभएकोमा बाहेक अनुसूची १ मा उल्लेखित कुनै वर्गका फोहोर मैलाहरू, तथा
- (ख) प्रकरण (क) अन्तर्गत समावेश नभएका तर निकासीकर्ता, पैठारीकर्ता वा पारवहन पक्षको आन्तरिक कानूनद्वारा जोखिमपूर्ण फोहोर मैलाको रूपमा परिभाषित गरिएका वा ठानिएका फोहोर मैलाहरू,
२. सीमा पारको ढुवानी हुने अनुसूची २ मा उल्लेख भएका कुनै वर्गका फोहोर मैलाहरू यस महासन्धिको प्रयोजनका लागि "अन्य फोहोर मैला" हुनेछन् ।
३. रेडियो सक्रियता (रेडियो एक्टिभ) भएको परिणाम स्वरूप विशेष रूपमा रेडियो एक्टिभ सामग्रीहरूमा लागू हुने अन्तर्राष्ट्रिय लिखत (इन्स्ट्रुमेण्ट) हरूबाट समेत नियमित भै अन्तर्राष्ट्रिय नियन्त्रण प्रणालीको अधीनमा रहेका फोहोर मैलाहरू यस महासन्धिको क्षेत्रबाट अलग गरिएका छन् ।
४. अन्य अन्तरराष्ट्रिय लिखतद्वारा नियमित भै जहाजको सामान्य सञ्चालनबाट पैदा भएका फोहोर मैलाहरू यस महासन्धिको क्षेत्रबाट अलग गरिएका छन् ।

धारा २

परिभाषा

यस महासन्धिको प्रयोजनका लागि:

१. "फोहोर मैला" भन्नाले राष्ट्रिय कानून अनुसार निष्काशन गरिएका वा निष्काशन गरिने उद्देश्य राखिएका वा निष्काशन गरिनु पर्ने पदार्थ वा वस्तु सम्झनु पर्छ ।
२. "व्यवस्थापन" भन्नाले निष्काशन स्थलको हेरचाहसमेत जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको सङ्कलन, परिवहन तथा निष्काशन सम्झनु पर्छ ।
३. "सीमापारको ढुवानी" भन्नाले कुनै एक राज्यको राष्ट्रिय क्षेत्राधिकार अन्तर्गतको क्षेत्रबाट अर्को राज्यको राष्ट्रिय क्षेत्राधिकार अन्तर्गतको क्षेत्रमा वा त्यस्तो क्षेत्रमार्फत वा कुनै राज्यको राष्ट्रिय क्षेत्राधिकार अन्तर्गत नरहेको क्षेत्र वा त्यस्तो क्षेत्र मार्फत भएको जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको कुनै ढुवानी सम्झनु पर्छ । तर त्यस्तो ढुवानीमा कम्तीमा दुई राज्यहरू संलग्न रहेको हुनुपर्छ ।
४. "निष्काशन" भन्नाले यस महासन्धिको अनुसूची ४ मा उल्लेखित कुनै कार्य सम्झनु पर्छ ।
५. "स्वीकृत स्थल वा सुविधा" भन्नाले स्थल वा सुविधा रहेको राज्यको सम्बन्धित अधिकारीले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको निष्काशनका लागि अख्तियार दिएको वा सो प्रयोजनका लागि अनुमति दिएको स्थल वा सुविधा सम्झनु पर्छ ।

६. “सक्षम अधिकारी” भन्नाले पक्षले उचित ठहराए बमोजिमको भौगोलिक क्षेत्रभित्र जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाको सीमा पारको ढुवानी सम्बन्धी सूचना तथा सोसंग सम्बन्धित अन्य कुनै पनि जानकारी प्राप्त गर्नको लागि तथा धारा ६ मा व्यवस्था भए बमोजिम त्यस्ता सूचनाको जवाफ पठाउनको लागि उत्तरदायी हुने त्यस्तो पक्षद्वारा तोकिएको कुनै एक सरकारी अधिकारी सम्झनु पर्छ ।
७. “केन्द्रीय बिन्दु (फोकल प्वाइन्ट)” भन्नाले धारा ५ मा उल्लेख भएको सूचना प्राप्त गर्नका लागि तथा धारा १३ तथा १६ मा उल्लेख भए बमोजिमको सूचना पेश गर्नको लागि उत्तरदायी हुने पक्षको कुनै निकाय सम्झनु पर्छ ।
८. “जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाको वातावरणीय स्वास्थ्य व्यवस्थापन” भन्नाले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाको कारणबाट हुन सक्ने प्रतिकूल प्रभावबाट मानव स्वास्थ्य तथा वातावरणलाई संरक्षण गर्न त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको व्यवस्थित रूपमा गरिएको प्रबन्धलाई सुनिश्चित गर्न अपनाइएका सम्पूर्ण व्यावहारिक कदमहरू सम्झनु पर्छ ।
९. “कुनै राज्यको राष्ट्रिय क्षेत्राधिकार अन्तर्गतको क्षेत्र” भन्नाले मानव स्वास्थ्य वा वातावरणको संरक्षणका सम्बन्धमा अन्तर्राष्ट्रिय कानून अनुसार कुनै राज्यले प्रशासनिक एवं कानूनी दायित्व अभ्यास गरेको कुनै भूमि, सामुद्रिक क्षेत्र वा हवाई इलाका सम्झनु पर्छ ।
१०. “निकासीकर्ता राज्य” भन्नाले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको ढुवानी प्रारम्भ हुन योजना गरिएको वा प्रारम्भ गरिएको कुनै पक्ष सम्झनु पर्छ ।
११. “पैठारीकर्ता राज्य” भन्नाले निष्काशनको प्रयोजनका लागि वा कुनै राज्यको राष्ट्रिय क्षेत्राधिकार अन्तर्गत नरहेको कुनै क्षेत्रमा निष्काशन गर्नु अगावै ढुवानी गर्ने प्रयोगका लागि भएको जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको ढुवानीले स्थान लिएको वा स्थान लिने योजना गरिएको कुनै पक्ष सम्झनु पर्छ ।
१२. “पारवहन राज्य” भन्नाले निकासीकर्ता वा पैठारीकर्ता राज्यबाहेक जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको ढुवानीले स्थान लिएको वा स्थान लिने योजना भएको कुनै पनि राज्य सम्झनु पर्छ ।
१३. “सम्बन्धित राज्यहरू” भन्नाले पक्ष भएका वा नभएको भए तापनि निकासीकर्ता वा पैठारीकर्ता वा पारवहन राज्य भएको पक्षहरू सम्झनु पर्छ ।
१४. “व्यक्ति” भन्नाले कुनै प्राकृतिक वा कानूनी व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
१५. “निकासीकर्ता” भन्नाले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको निकासी गर्ने प्रबन्ध गर्ने निकासीकर्ता राज्यको क्षेत्राधिकार अन्तर्गतको कुनै व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।

४२९

(४१)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

१६. "पैठारीकर्ता" भन्नाले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको पैठारी गर्ने प्रबन्ध गर्ने पैठारीकर्ता राज्यको क्षेत्राधिकार अन्तर्गतको कुनै व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
१७. "दुवानीकर्ता" भन्नाले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको दुवानी गर्ने कुनै व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
१८. "उत्पादक" भन्नाले आफ्नो कामकारवाइले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरू उत्पादन गर्ने कुनै व्यक्ति वा त्यस्तो व्यक्ति थाहा नपाएमा त्यस्ता फोहोर मैला उपर अधिकार भएको वा नियन्त्रण रहेको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
१९. "निष्काशन कर्ता" भन्नाले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरू पठाइएको र त्यस्ता फोहोर मैलाको निष्काशन गर्ने कुनै व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
२०. "राजनीतिक वा आर्थिक एकीकरण संगठन" भन्नाले यस महासन्धिबाट नियमित हुने विषयहरूको क्षेत्राधिकार आफ्ना सदस्य राज्यहरूद्वारा हस्तान्तरण भै आफ्नो आन्तरिक कार्यविधि अनुसार प्रस्तुत महासन्धि हस्ताक्षर, अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन गर्ने, औपचारिक पुष्टि गर्ने वा यसमा सम्मिलित हुन रितपूर्वक अख्तियारी प्रदान गरिएको सार्वभौम राज्य-हरूद्वारा स्थापना गरिएको संगठन सम्झनु पर्छ ।
२१. "गैर कानूनी ओसार-पसार" भन्नाले धारा ६ मा तोकिए बमोजिमको जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको कुनै दुवानी सम्झनु पर्छ ।

धारा ३

जोखिमपूर्ण फोहोर मैलाहरूको राष्ट्रिय परिभाषा

१. प्रत्येक पक्षले यस महासन्धिमा पक्ष भएको छ महीनाभित्र अनुसूची १ तथा २ मा सूचीकरण गरिएभन्दा बाहेकका आफ्नो राष्ट्रिय कानून अन्तर्गत जोखिमपूर्ण ठानिएका वा परिभाषित गरिएका अन्य फोहोर मैलाहरू तथा त्यस्ता फोहोर मैलाको सीमा पारको दुवानीमा लागू हुने कार्य विधि सम्बन्धी कुनै शर्तहरूको सम्बन्धमा महासन्धिको सचिवालयलाई सूचना दिनेछ ।
२. प्रत्येक पक्षले प्रकरण १ बमोजिम आफूले दिएका सूचनामा कुनै उल्लेखनीय परिवर्तन भएमा सोही अनुरूप सचिवालयलाई सूचना गर्नेछ ।
३. सचिवालयले प्रकरण १ तथा २ अनुसार आफूले प्राप्त गरेको सूचनाको सबै पक्षहरूलाई अविलम्ब जानकारी गराउनेछ ।
४. प्रकरण ३ अन्तर्गत सचिवालयले पक्षहरूलाई पेश गरेको सूचना आ-आफ्ना विशेषज्ञहरूलाई उपलब्ध गराउनको लागि पक्षहरू उत्तरदायी हुनेछन् ।

धारा ४

सामान्य दायित्वहरू

१. (क) निष्काशनको लागि जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाको पैठारीमा प्रतिबन्ध लगाउने अधिकार प्रयोग गर्ने पक्षहरूले आफूले गरेको निर्णयको सम्बन्धमा धारा १३ अनुसार अन्य पक्षहरूलाई सूचना गर्नेछन्।
- (ख) माथि उपप्रकरण (क) अनुसार सूचना गरिएपछि जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाको पैठारीमा प्रतिबन्ध लगाउने पक्ष कहाँ त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको निकासीलाई पक्षहरूले प्रतिबन्ध लगाउने छन् वा सोको अनुमति दिने छैनन्।
- (ग) पैठारीकर्ता राज्यले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको पैठारीमा प्रतिबन्ध नलगाएको अवस्थामा पैठारीकर्ता राज्यले लिखित रूपमा विशेष पैठारीको सहमति नदिएँ त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको निकासीलाई पक्षहरूले प्रतिबन्ध लगाउने छन् वा सोको अनुमति दिने छैनन्।

२. प्रत्येक पक्षले निम्न कुराहरूमा उपयुक्त कारवाही गर्ने छन्:

- (क) सामाजिक, प्राविधिक एवं आर्थिक पक्षहरू विचार गरी आफूकहाँ रहेको जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको उत्पादन न्यूनतम हुने गरी घटाउने कुरा सुनिश्चित गर्ने,
- (ख) वातावरणीय स्वस्थ व्यवस्थापनका लागि आफूकहाँ रहेको निष्काशन स्थल जे जस्तो भए तापनि जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको सम्भव भएको हदसम्म पर्याप्त निष्काशन सुविधाहरू उपलब्ध गराउने कुरा सुनिश्चित गर्ने,
- (ग) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाको व्यवस्थापनमा संलग्न आफ्ना व्यक्तिहरूले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको कारणले गर्दा त्यस्तो व्यवस्थापनबाट उत्पन्न हुने प्रदूषणलाई निवारण गर्ने आवश्यक पर्ने कदमहरू चाल्न तथा त्यस्तो प्रदूषण भएमा मानव स्वास्थ्य तथा वातावरणको लागि त्यसको प्रतिफल कम गर्ने कुरामा सुनिश्चित गर्ने,
- (घ) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको दुवानीलाई वातावरणीय स्वस्थ तथा फलदायी व्यवस्थापन अनुकूल हुने गरी त्यस्ता फोहोर मैलाहरू न्यूनतम रूपमा घटाउने तथा त्यस्तो दुवानीबाट मानव स्वास्थ्य तथा वातावरण उपर हुन सक्ने प्रतिकूल प्रभावबाट जोगाउने तरिकाले सञ्चालन गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने,

४२३

(४३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (ड) यस महासन्धिको पक्ष भएको कुनै आर्थिक वा राजनीतिक एकीकरण संगठनका कुनै राज्य वा राज्यहरूको समूहमा खासगरी आ-आफ्नो कानूनद्वारा जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सम्पूर्ण पैठारीमा रोक लगाउने विकासोन्मुख देशहरूमा वा पक्षहरूबाट आफ्नो पहिलो बैठकमा तय गरिने मापदण्ड अनुसार त्यस्ता फोहोर मैलाको वातावरणीय स्वस्थ तरिकामा व्यवस्थापन नहुने कुराको विश्वास गर्न सकिने कारण भएमा त्यस्ता फोहोर मैलाको निकासी गर्न अनुमति नदिन,
- (च) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको प्रस्तावित सीमा पारको दुवानी सम्बन्धी सूचना सम्बन्धित राज्यहरूलाई अनुसूची ५ क अनुसार प्रदान गर्न र प्रस्तावित दुवानीको मानव स्वास्थ्य तथा वातावरण उपरको प्रभाव स्पष्ट रूपमा उल्लेख गर्न,
- (छ) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला र अन्य फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ तरिकामा प्रबन्ध गरिदैन भन्ने कुराको विश्वास गरिने कारण भएमा त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको पैठारी रोक्न,
- (ज) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ व्यवस्थापनमा सुधार ल्याउन तथा गैर कानूनी ओसार-पसारलाई रोक्नको लागि त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको दुवानी सम्बन्धी सूचनाको प्रचार समेत अन्य कामकारवाईहरूमा प्रत्यक्ष रूपमा तथा सचिवालय मार्फत अन्य पक्षहरू तथा सरोकार भएका संगठनहरूसँग सहयोग गर्न ।
३. जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको गैर कानूनी ओसार-पसार अपराधपूर्ण हुने कुरामा पक्षहरूले विचार गर्ने छन् ।
४. महासन्धि विपरीत हुने कार्य रोक्न तथा सजाय गर्न अपनाइने कारवाईहरू समेत प्रस्तुत महासन्धिका प्रावधानहरू कार्यान्वयन तथा लागू गर्न प्रत्येक पक्षले उपयुक्त कानूनी प्रशासनिक तथा अन्य उपायहरू अपनाउनेछ ।
५. कुनै पनि पक्षले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरू पक्ष नभएको मुलुकमा निकासी गर्न वा पक्ष नभएको मुलुकबाट पैठारी गर्न अनुमति दिने छैन ।
६. जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरू सीमा पारको दुवानी गर्नुपर्ने भएमा वा नभएमा पनि त्यस्ता फोहोर मैलाहरू ६० ° दक्षिण अक्षांशको दक्षिणी क्षेत्रमा निकासनको लागि निकासी गर्न अनुमति नदिन पक्षहरू मन्जूर गर्दछन् ।
७. यस बाहेक प्रत्येक पक्षले:
- (क) आफ्नो राष्ट्रिय क्षेत्राधिकार अन्तर्गतका सबै प्रकारका व्यक्तिहरूलाई

जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको परिवहन वा निष्काशनको काम गर्ने अख्तियारी वा अनुमति नपाएसम्म त्यस्तो कार्य गर्नबाट रोक लगाउनेछ,

(ख) सीमा पारको ढुवानी हुने जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरू पोका पाने (प्याकेजिङ्ग), लेवल टास्ने (लेवलिंग) र ढुवानीका क्षेत्रमा आमरूपमा स्वीकारिएका तथा मान्यता दिइएका अन्तर्राष्ट्रिय नियम तथा स्तर (स्टाण्डर्ड) अनुकूल हुने गरी पोका पान, लेवल लगाउने र ढुवानी गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा स्वीकारिएका सम्बन्ध अभ्यास उपर ध्यान दिनसमेत आवश्यक हुने व्यवस्था गर्नेछ,

(ग) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको ढुवानी प्रारम्भ भएको बिन्दुदेखि निष्काशन बिन्दुसम्म त्यस्ता फोहोर मैलाको साथमा ढुवानीपत्र (मोभमेण्ट डकुमेण्ट) आवश्यक हुने व्यवस्था गर्नेछ,

८. प्रत्येक पक्षले निकासी हुने जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको पैठारीकर्ता राज्य वा अन्य कही पनि वातावरणीय स्वस्थ तरिकामा व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक हुने व्यवस्था गर्नेछ । यस महासन्धिको अधीनमा रही फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ व्यवस्थापनका लागि प्राविधिक मार्ग निर्देशनहरू पक्षहरूको पहिलो बैठकमा तय गरिनेछ ।

९. जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको ढुवानी देहायको अवस्थामा मात्र अनुमति दिने गरी सुनिश्चित गर्ने पक्षहरूले उपयुक्त उपायहरू अपनाउने छन्:

(क) निकासीकर्ता राज्यसंग त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ तथा कुशल तरिकामा निष्काशन गर्नको लागि प्राविधिक क्षमता तथा आवश्यक सुविधाहरू, स्थान वा उपयुक्त निष्काशन स्थल नभएमा, वा

(ख) त्यस्ता फोहोर मैलाहरू पैठारीकर्ता राज्यका पुनर्प्रशोधन (रिसाइकिलिङ्ग) वा पुनर्प्राप्ति उद्योगहरूमा कच्चा पदार्थको रूपमा आवश्यक पर्ने भएमा, वा

(ग) त्यस्तो ढुवानी पक्षहरूद्वारा तय गरिएको मापदण्डहरू अनुसार भएमा, तर त्यस्ता मापदण्डहरू यस महासन्धिका उद्देश्यभन्दा फरक हुनु हुँदैन ।

१०. जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरू पैदा गर्ने राज्यले त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ तरिकामा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ र यस महासन्धि अन्तर्गतको दायित्वलाई कुनै पनि परिस्थितिमा पैठारीकर्ता वा पारवहन राज्यमा सार्न सकिने छैन ।

११. मानव स्वास्थ्य तथा वातावरणको थप बढी बचाउ गर्नको लागि यस महासन्धिका प्रावधान अनुकूल हुने गरी तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनका नियम अनुसार थप शर्तहरूको व्यवस्था गर्न यस महासन्धिको कुनै कुराले कुनै पक्षलाई बाधा पुऱ्याउने छैन ।

१२. यस महासन्धिमालेखिएका कुनै पनि कुराले अन्तर्राष्ट्रिय कानून अनुसार स्थापित आ-आफ्नो प्रादेशिक सन्तुष्ट रहेको राज्यहरूको सावर्भौमिकता, आ-आफ्नो एकलौटी आर्थिक क्षेत्र तथा कण्टिनेण्टल शेल्फहरूमा अन्तर्राष्ट्रिय कानून अनुसार रहेको राज्यहरूको सार्वभौम अधिकार एवं क्षेत्राधिकार तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा व्यवस्था भए बसोजिमको तथा सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय लिखतहरूमा उल्लेख भए अनुसार सम्पूर्ण राज्यहरूका जहाज तथा वायुयानद्वारा अभ्यास गरिएको जलपरिवहन अधिकार तथा स्वतन्त्रतालाई कुनै पनि किसिमले प्रतिकूल असर पार्ने छैन ।
१३. अन्य राज्यहरू खासगरी विकासोन्मुख देशहरूमा निकासी गरिने जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको परिमाण वा सम्भावित प्रदूषण घटाउनका लागि पक्षहरूले बेलाबेलामा सम्भावनाहरूको पुनरावलोकन गर्ने जिम्मेवारी लिने छन् ।

धारा-५

सक्षम अधिकारी तथा केन्द्रीय बिन्दुको निर्धारण

प्रस्तुत महासन्धिको कार्यान्वयनलाई सजिलो तुल्याउन, पक्षहरूले-

१. एक वा एकभन्दा बढी सक्षम अधिकारी तथा एक केन्द्रीय बिन्दु तोक्ने वा स्थापना गर्नेछन् । पारवहन राज्यको हकमा सूचना प्राप्त गर्न एक सक्षम अधिकारी तोकिनेछ ।
२. आफ्नो हकमा प्रस्तुत महासन्धि प्रारम्भ भएको मितिले तीन महीनाभित्र कुन निकायलाई आफ्नो केन्द्रीय बिन्दु तथा आफ्नो सक्षम अधिकारीको रूपमा आफूले तोकेको हो सो कुरा सचिवालयलाई जानकारी गराउने छन् ।
३. माथि प्रकरण २ अन्तर्गत आफूले तोकेको कुराको सम्बन्धमा कुनै परिवर्तन भएमा सो निर्णय भएको मितिले एक महीनाभित्र सचिवालयलाई जानकारी गराउने छन् ।

धारा-६

पक्षहरू बीच सीमापारको ढुवानी

१. जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको कुनै प्रस्तावित सीमापार ढुवानीका सम्बन्धमा निकासीकर्ता राज्यको सक्षम अधिकारी मार्फत सम्बन्धित राज्यको सक्षम अधिकारीलाई लिखित रूपमा निकासीकर्ता राज्यले सूचना गर्नेछ वा उत्पादक वा निकासीकर्ताले सूचना गर्नु पर्नेछ । यस्तो सूचनामा 'अनसूची ५' क मा तोकिएको घोषणा तथा जानकारी पैठारीकर्ता राज्यलाई मान्य हुने भाषामा लेखिएको हुनु पर्नेछ । सम्बन्धित प्रत्येक राज्यलाई एक मात्र सूचना पठाउनु आवश्यक हुनेछ ।
२. पैठारीकर्ता राज्यले सूचनाकर्तालाई लिखित रूपमा शर्त सहित वा शर्तबिना ओसार-पसारमा सहमत दिई, ओसार-पसारको अनुमति इन्कार गरी वा थप जानकारीको

४६

(४६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

माग गरी जवाफ दिनेछ । पैठारीकर्ता राज्यको अन्तिम जवाफको एकप्रति पक्ष भएका सम्बन्धित राज्यहरूका सक्षम अधिकारीहरूलाई पठाइनेछ ।

३. निकासीकर्ता राज्यले निम्न कुराको लिखित पुष्टि नभएसम्म उत्पादक वा निकासीकर्तालाई सीमा पारको ढुवानी प्रारम्भ गर्न अनुमति दिने छैन;

(क) सूचनाकर्ताले पैठारीकर्ता राज्यको लिखित सहमति प्राप्त गरेको,

(ख) सूचनाकर्ताले पैठारीकर्ता राज्यबाट निकासीकर्ता र निष्काशनकर्ता बीच त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ व्यवस्थापनको उल्लेख भै सम्पन्न भएको करार वहाल रहेको पुष्टि प्राप्त गरेको ।

४. यस महासन्धिको पक्ष भएका प्रत्येक पारवहन राज्यले सूचनाकर्तालाई सूचना प्राप्तिको जानकारी तुरुन्त गराउने छ । सोही अनुरूप त्यस्तो राज्यले सूचनाकर्तालाई ६० दिन भित्र लिखित रूपमा शर्त सहित वा शर्त बिना ढुवानीमा सहमति दिई, ढुवानीको अनुमति इन्कार गरी वा थप जानकारीको माग गरी जवाफ दिनेछ । निर्यातकर्ता राज्यले पारवहन राज्यबाट लिखित सहमती प्राप्त नगरेसम्म सीमापार ढुवानीको प्रारम्भ गर्ने अनुमती दिने छैन । तर कुनै पक्षले कुनै समयमा जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको पारवहन सीमा पार ढुवानीका लागि सामान्यतः वा विशेष स्थितिमा पूर्व लिखित सहमति नचाहिने गरी निर्णय गरेमा वा सो सम्बन्धमा आपना शर्तहरूमा परिवर्तन गरेमा सो पक्षले आफ्नो निर्णयको धारा १३ अनुसार अविलम्ब अन्य पक्षहरूलाई जानकारी गराउनेछ । पछिल्लो अवस्थामा निर्यातकर्ता राज्यले दिएको सूचना प्राप्त गरेको ६० दिनभित्र पारवहन राज्यबाट कुनै जवाफ प्राप्त नभएमा निर्यातकर्ता राज्यले पारवहन राज्य माफत ढुवानी गर्ने गरी निर्यातको अनुमति दिन सक्नेछ ।

५. फोहोर मैलाहरू जोखिमपूर्ण फोहोर मैलाको रूपमा मात्र कानूनी रूपमा देहायका राज्य-बटि परिभाषित गरिइ वा ठानिइ सीमा पारको ढुवानी गरिएको अवस्थामा:

(क) निकासीकर्ता राज्यबाट भएकोमा, पैठारीकर्ता वा निष्काशनकर्ता तथा पैठारीकर्ता राज्यलाई लागू हुने गरी व्यवस्था भएका धाराको प्रकरण ६ मा शर्तहरू आवश्यक हेरफेर सहित क्रमशः निकासीकर्ता तथा निकासीकर्ता राज्यलाई लागू हुनेछन् ।

(ख) यस महासन्धिको पक्ष भएका पैठारीकर्ता राज्य वा पैठारीकर्ता र पारवहन राज्य-बाट भएकोमा निकासीकर्ता तथा निकासीकर्ता राज्यलाई लागू हुने गरी व्यवस्था भएका यस धाराका प्रकरण १, २, ३ र ४ का शर्तहरू आवश्यक हेरफेर सहित क्रमशः पैठारीकर्ता वा निष्काशनकर्ता तथा पैठारीकर्ता राज्यलाई लागू हुनेछन्,

(ग) यस महासन्धिको पक्ष भएको पारवहन राज्यबाट भएकोमा प्रकरण ४ का प्रावधानहरू त्यस्तो राज्यलाई लागू हुनेछन् ।

४२७

(४७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

६. सम्बन्धित राज्यहरूको लिखित सहमतिको अधीनमा रही निकासीकर्ता राज्यले एकै किसिमको भौतिक तथा रसायनिक प्रकृति भएका जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरू एउटै निष्काशन कर्तालाई निकासीकर्ता राज्यको एउटै प्रस्थान भन्सार कार्यालय मार्फत र पैठारीकर्ता राज्यको एउटै प्रवेश भन्सार कार्यालय मार्फत र पारवहन राज्यका हकमा पारवहन राज्य वा राज्यहरूको एउटै प्रवेश तथा प्रस्थान भन्सार कार्यालय मार्फत नियमित रूपमा पठाउने गरी उत्पादन कर्ता वा निर्यात कर्तालाई कुनै सामान्य सूचनाबाट ढुवानी गर्न अनुमति दिन सक्नेछ ।
७. पठाइने जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको वास्तविक परिमाण वा अद्यावधिक सूची जस्ता केही सूचना पूरा गर्ने कुराहरूको अधीनमा रही प्रकरण ६ मा उल्लेख गरिएको सामान्य सूचना प्रयोग गर्न सम्बन्धित राज्यहरूले आ-आफ्नो लिखित सहमति दिन सक्नेछन् ।
८. प्रकरण ६ तथा ७ मा उल्लेख गरिएको सामान्य सूचना तथा लिखित सहमतिमा अधिकतम १२ महिनाको अवधिको लागि जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको पटक पटक पठाउने (मल्टिपल शिपमेन्ट) कुराहरू समेत समावेश गर्न सकिनेछ ।
९. जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको ढुवानीको काम गर्ने प्रत्येक व्यक्तिले त्यस्ता फोहोर मैलाहरू पुर्‍याइदा वा प्राप्त गर्दा ढुवानी पत्रमा सहीछाप गर्नुपर्ने गरी पक्षहरूले आवश्यक व्यवस्था गर्नेछन् । त्यस्ता फोहोर मैलाहरू निष्काशन कर्ताले प्राप्त गरेको र उचित समयमा सूचनामा तोकिए बमोजिम निष्काशन कार्य पूरा भएको जानकारी निकासीकर्ताले निकासीकर्ता तथा निकासीकर्ता राज्यको सक्षम अधिकारी दुवैलाई दिनुपर्ने आवश्यक व्यवस्था पनि पक्षहरूले गर्नेछन् । त्यस्तो जानकारी निकासीकर्ता राज्यमा प्राप्त नभएमा निकासीकर्ता राज्यको सक्षम अधिकारी वा निकासीकर्ताले सोको पैठारीकर्ता राज्यलाई सूचना गर्नेछन् ।
१०. यसद्वारा अनुसार गर्नुपर्ने सूचना तथा दिनुपर्ने जवाफ सम्बन्धित पक्षहरूको सक्षम अधिकारी वा पक्ष नभएकाहरूको हकमा उपयुक्त देखिएका सरकारी निकाय समक्ष पेश गरिनेछ ।
११. जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको कुनै पनि प्रकारको सीमापारको ढुवानी यस महासन्धिको पक्ष भएका पैठारीकर्ता राज्य वा कुनै पारवहन राज्यले व्यवस्था गरे बमोजिमका बोमा, ऋणपत्र (बोण्ड) वा अन्य प्रत्याभूतिद्वारा सुरक्षित गरिनेछ ।

धारा-७

पक्ष नभएका राज्यहरू मार्फत कुनै पक्षबाट गरिने सीमापारको ढुवानी

पक्ष नभएका राज्यहरू मार्फत कुनै पक्षबाट गरिएको जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमापारको ढुवानीमा महासन्धिको धारा ६ को प्रकरण २ आवश्यक हेरफेर सहित लागू हुनेछ ।

धारा-८

पुनर्पैठारीको दायित्व

यस महासन्धिको प्रावधानहरूको अधीनमा र सम्बन्धित राज्यहरूबाट सहमति दिइएको जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमा पारको कुनै दुवानी करारका शर्तहरू बमोजिम पूरा गर्न नसकिएमा र त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ व्यवस्थापन विधिमा निष्काशनको लागि कुनै वैकल्पिक व्यवस्था गर्न नसकिएमा पैठारीकर्ता राज्यले निकासीकर्ता राज्य तथा सचिवालयलाई सो कुराको सूचना गरेको ६० दिनभित्र वा सम्बन्धित राज्यहरूले मञ्जूर गरेको अन्य समयावधि भित्र त्यस्ता फोहोर मैलाहरूलाई निकासीकर्ता राज्यमा नै निकासीकर्ताद्वारा फिर्ता ल्याउने कुराको निकासीकर्ता राज्यले सुनिश्चित गर्नेछ । यो उद्देश्य प्राप्तिका लागि त्यस्ता फोहोर मैलाहरू निकासीकर्ता राज्यमा नै फर्काउन निकासीकर्ता राज्य तथा कुनै पारवहन पक्षले आपत्ति जनाउने, बाधा अवरोध खडा गर्ने वा रोक्ने छैनन् ।

धारा-९

गैर कानूनी ओसार-पसार

१. यस महासन्धिको प्रयोजनका लागि जोखिमपूर्ण फोहोर मला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमापारको कुनै दुवानी:-

- (क) यस महासन्धिको प्रावधान अनुसार सम्बन्धित सबै राज्यहरूलाई सूचना नदिई भएमा, वा
- (ख) यस महासन्धिको प्रावधान अनुसार सम्बन्धित राज्यको सहमति विना भएमा, वा
- (ग) मिथ्या, झुठा विवरण वा छलकपटद्वारा सम्बन्धित राज्यको सहमति प्राप्त गरी भएमा, वा
- (घ) सारावान रूपमा कागजात अनुरूप नभएमा, वा
- (ङ) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको लक्षित निष्काशन (जस्तै डम्पिङ्ग) को परिणाम यस महासन्धि तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनका सामान्य सिद्धान्त विपरीत हुने भएमा, गैर कानूनी ओसार-पासार भएको ठहरिनेछ ।

२. निकासीकर्ता वा उत्पादनकर्ताको आचरणको कारणले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमापारको दुवानी गैर कानूनी ठहरिएमा निकासीकर्ता राज्यले त्यस्तो फोहोर मैलाहरू:

गैर कानूनी ओसार-पसारका भएको सम्बन्धमा निकासीकर्ता राज्यले सूचना पाएको मितिबाट ३० दिनभित्र वा सम्बन्धित राज्यहरूले मञ्जूर गरेको अन्य समयावधि भित्र त्यस्ता फोहोर मैलाहरू निकासीकर्ता राज्यले:

४२९

(४९)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (क) निकासीकर्ता वा उत्पादनकर्ता वा आवश्यक भएमा त्यस्तो राज्य आफैले निकासीकर्ता राज्यभित्र फर्काएर ल्याउने, वा सो अव्यवहारिक भएमा,
(ख) यस महासन्धिका प्रावधान अनुसार अन्य तरिकाबाट निष्काशन गर्ने कुराको सुनिश्चित गर्नु पर्नेछ ।

यो उद्देश्य प्राप्तिका लागि त्यस्ता फोहोर मैलाहरू निकासीकर्ता राज्यमा नै फर्काउन सम्बन्धित पक्षहरूले आपत्ति जनाउने वाधा अवरोध खडा गर्ने वा रोक्ने छैनन् ।

३. पैठारीकर्ता वा निष्काशनकर्ताको आचरणको कारणले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमापारको दुवानी गैर कानूनी ठहरिएमा गैर कानूनी ओसार-पसारको विषयमा पैठारीकर्ता राज्यको ध्यानाकर्षण भएको मितिले ३० दिनभित्र वा सम्बन्धित राज्यहरूले मन्जूर गरेको अन्य समयावधि भित्र त्यस्ता फोहोर मैलाहरू वातावरणीय स्वस्थ तरिकामा पैठारीकर्ता वा निष्काशन कर्ता वा आवश्यक भएमा त्यस्तो राज्य आफैले निष्काशन गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्नु पर्नेछ । यस उद्देश्य प्राप्तिका लागि आवश्यक भएमा सम्बन्धित पक्षहरूले त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ तरिकामा निष्काशन गर्न सहयोग गर्नेछन् ।
४. गैर कानूनी ओसार-पसारका लागि निकासीकर्ता वा उत्पादन कर्ता वा पैठारीकर्ता वा निष्काशनकर्ता कसले जिम्मेवारी लिने भन्ने कुरा निर्धारण हुन नसकेमा सम्बन्धित पक्षहरू वा उपयुक्त भए बमोजिमका अन्य पक्षहरू वा सहयोगमार्फत त्यस्ता फोहोर मैलाहरू जतिसक्दो चाँडो निकासीकर्ता राज्य वा पैठारीकर्ता राज्य वा उपयुक्त कुनै पनि स्थानमा वातावरणीय स्वस्थ तरिकाले निष्काशन गर्नुपर्ने कुराको सुनिश्चित गर्नेछन् ।
५. प्रत्येक पक्षले गैर कानूनी ओसार-पसारलाई रोक्न तथा सजायको व्यवस्था गर्नु उपयुक्त राष्ट्रिय वा आन्तरिक कानून लागू गर्नेछ । पक्षहरूले यस धाराको लक्ष्य हासिल गर्ने उद्देश्यले सहयोग गर्नेछन् ।

धारा-१०

अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग

१. जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ व्यवस्थापनको सुधार तथा प्राप्तिका लागि पक्षहरूले एक अर्कालाई सहयोग गर्ने छन् ।
२. यो उद्देश्य प्राप्तिका लागि, पक्षहरूले:

- (क) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको पर्याप्त व्यवस्थापनको लागि प्राविधिक स्तर तथा अभ्यासको सामञ्जस्यताका लागि समेत जोखिमपूर्ण

फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ व्यवस्थापन प्रवर्धन गर्ने उद्देश्यले द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय आधारमा पक्षहरूको अनुरोधमा सूचना उपलब्ध गराउने छन्,

(ख) जोखिमपूर्ण फोहोर मैलाहरूको व्यवस्थापन मानव स्वास्थ्य तथा वातावरण उपर हुने प्रभावको समायोजन (मनिटरिङ्ग)मा सहयोग गर्नेछन्

(ग) आ-आफ्ना राष्ट्रिय कानून, नियम तथा नीतिहरूको अधीनमा रही वातावरणीय स्वस्थ र फोहोर मैला कम निष्काशन गर्ने नयाँ प्रविधिको विकास तथा कार्यान्वयन र जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको उत्पादन सम्भव भए-सम्म निर्मूल पार्ने उद्देश्यले प्रचलित प्राविधिको सूचना तथा त्यस्ता नयाँ वा सुधारिएका प्रविधि अपनाउदा हुने आर्थिक, सामाजिक एवं वातावरणीय प्रभाव-हरूको अध्ययन समेत गरी वातावरणीय स्वस्थ तरिकामा त्यस्ता फोहोर मैला-हरूको व्यवस्थापनमा बढी प्रभावकारी र कुशल विधिहरू हासिल गर्नमा सहयोग गर्नेछन्,

(घ) आ-आफ्ना राष्ट्रिय कानून, नियम तथा नीतिहरूको अधीनमा रही जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित प्रविधि हस्तान्तरण तथा व्यवस्थापन प्रणालीका क्षेत्रमा सक्रिय सहयोग गर्नेछन् । पक्षहरू बीच प्राविधिक क्षमता खासगरी यस क्षेत्रमा आवश्यक हुने तथा माग हुन सक्ने प्राविधिक सहायताका क्षेत्रमा पनि पक्षहरूले सहयोग गर्नेछन्,

(ङ) उपयुक्त प्राविधिक मार्गदर्शन वा अभ्यास संहिताको विकासमा सहयोग गर्ने छन्,

३. धारा ४ को प्रकरण २ को उप-प्रकरण (क), (ख), (ग) तथा (घ) को कार्यान्वयनमा विकासोन्मुख देशहरूलाई सहायता पुऱ्याउनको लागि सहयोग गर्न पक्षहरूले उपयुक्त साधनहरू अपनाउने छन् ।

४. विकासोन्मुख देशहरूको आवश्यकतालाई ध्यान दिई अन्य कुराको अतिरिक्त, सार्वजनिक चेतना, जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको स्वस्थ व्यवस्थापनको विकास र फोहोर मैला कम पैदा गर्ने नयाँ प्रविधि अपनाउने कुराको प्रवर्धन गर्न पक्षहरू तथा सक्षम अन्तर्राष्ट्रिय सङ्गठनहरू बीचको सहयोगलाई प्रोत्साहन दिइनेछ ।

धारा-११

द्विपक्षीय, बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यवस्थाहरू

धारा ४ को प्रकरण ५ मा जुनमुकै कुरा उल्लेख भएको भए तापनि पक्षहरूले जो जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमापारको दुवानीका सम्बन्धमा

४३९

(५१)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (ख) धारा २ अनुसार जोखिमपूर्ण फोहोर मैलाहरूको अ-आपना राष्ट्रिय परिभाषामा भएका परिवर्तनहरू, तथा छिटो भन्दा छिटो,
 - (ग) आ-आपनो राष्ट्रिय क्षेत्राधिकार अन्तरगतका क्षेत्रमा निष्काशनको लागि जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको पैठारीमा पूर्णरूपमा वा आंशिक रूपमा सहमति नदिएने गरी पक्षहरूबाट भएका निर्णयहरू,
 - (घ) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको निकासीमा सीमित गर्न वा प्रतिबन्ध लगाउन पक्षहरूबाट लिइएका निर्णयहरू,
 - (ङ) यस धाराको प्रकरण ४ अन्तरगत गर्नुपर्ने अन्य कुनै सूचनाहरू ।
३. पक्षहरूले राष्ट्रिय कानून तथा नियम अनुरूप सचिवालय मार्फत धारा १५ अन्तरगत स्थापित पक्षहरूको सम्मेलन समक्ष प्रत्येक क्यालेण्डर वर्ष समाप्त हुनु अघि अघिल्लो क्यालेण्डर वर्षका सम्बन्धमा देहायको जानकारी समावेश भएको प्रतिवेदन पेश गर्ने छन्:
- (क) धारा ५ अनुसार आफूले तोकेको सक्षम अधिकारी तथा केन्द्रीय बिन्दुहरू,
 - (ख) आफू संलग्न भएका देहायका कुराहरू समेत जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमापारको दुवानी सम्बन्धी सूचना,
 - (१) निकासी गरिएको जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको परिमाण, तिनीहरूको वर्ग (क्याटेगोरी), विशेषता, पुग्नेस्थान, कुनै पारवहन राज्य तथा सूचनाको जवाफमा उल्लेख गरिए बमोजिमको निष्काशन विधि,
 - (२) पैठारी गरिएको जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको परिमाण, तिनीहरूको वर्ग (क्याटेगोरी), विशेषता, उत्पत्ति तथा निष्काशन विधि,
 - (३) उद्देश्य गरिए बमोजिम नभएका निष्काशनहरू,
 - (४) सीमापारको दुवानी गर्नुपर्ने जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको कटौती हासिल गर्न भएका प्रयासहरू ।
 - (ग) प्रस्तुत महासन्धिको कार्यान्वयनमा पक्षहरूबाट अपनाइएका उपायहरू सम्बन्धी सूचना,
 - (घ) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको उत्पादन, परिवहन तथा निष्काशनले मानव स्वास्थ्य र वातावरण उपर परेको प्रभावका सम्बन्धमा पक्षहरूबाट पूरा गरिएको उपलब्ध उपयुक्त तथ्याङ्कहरू सम्बन्धी सूचना,
 - (ङ) यस महासन्धिको धारा ११ अनुसार सम्पन्न भएका द्विपक्षीय, बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय सम्झौता तथा व्यवस्थाहरू सम्बन्धी सूचना,

४३३

(५३)

- (च) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमापारको ढुवानी तथा निष्काशनको क्रममा उत्पन्न दुर्घटना सम्बन्धी तथा त्यसलाई व्यवस्थित गर्न अपनाइएका उपायहरू सम्बन्धी सूचना,
 - (छ) पक्षहरूको राष्ट्रिय क्षेत्राधिकारको क्षेत्र भित्र नै परिचालन गरिएको निष्काशन अभिरूचीहरू सम्बन्धी सूचना,
 - (ज) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको उत्पादनको कटौती वा उन्मुलनका लागि प्रविधि विकासमा अपनाइएका उपायहरू सम्बन्धी सूचना, तथा
 - (झ) पक्षहरूको सम्मेलनले सान्दर्भिक ठाने बमोजिमका अन्य विषयहरू ।
४. कुनै पक्षले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको कुनै निश्चित ढुवानीबाट आफ्नो वातावरण उपर प्रभाव पर्न सक्छ भन्ने ठानी सो ढुवानी सम्बन्धी सूचना तथा त्यसमा दिइएको जवाफको प्रतिलिपिहरू सचिवालयमा पठाउन अनुरोध गरेमा पक्षहरू राष्ट्रिय कानून तथा नियमावली अनुरूप त्यसो गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्नेछन् ।

धारा-१४

आर्थिक पक्षहरू

१. विभिन्न क्षेत्र तथा उपक्षेत्रहरूको विशेष किसिमको आवश्यकता अनुसार जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको व्यवस्थापन तथा तिनीहरूको उत्पादनको न्यूनतमीकरण सम्बन्धी प्रशिक्षण तथा प्रविधि हस्तान्तरणका लागि क्षेत्रीय वा उप-क्षेत्रीय केन्द्रहरूको स्थापना हुनुपर्ने कुरामा पक्षहरू मन्जूर भएका छन् । पक्षहरूले स्वेच्छिक प्रकृतिको उपयुक्त आर्थिक संरचना स्थापना गर्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्नेछन् ।
२. जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमापारको ढुवानीबाट वा त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको निष्काशनको क्रममा उत्पन्न दुर्घटनाबाट हुने हानी नोक्सानीलाई कम गर्न सङ्कटकालिन स्थितिमा अन्तरिम आधारमा सहायता पुऱ्याउन एक आवर्ती (रिभ-लिभङ्ग) कोष खडा गर्ने पक्षहरूले बिचार गर्नेछन् ।

धारा-१५

पक्षहरूको सम्मेलन

१. पक्षहरूको सम्मेलन स्थापना गरिएको छ । पक्षहरूको पहिलो सम्मेलनको बैठक यो महा-सन्धि लागू भएपछि एक वर्ष भन्दा ढिलो नहुने गरी संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय वातावरण कार्यक्रम (युएनइपी) का कार्यकारी निर्देशकद्वारा बोलाइनेछ । त्यसपछि, पक्षहरूको

५३६

(५४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

- सम्मेलनका साधारण बैठकहरू सम्मेलनद्वारा आफ्नो पहिलो बैठकमा निर्धारण गरिने नियमित अन्तराल पछि बस्नेछन् ।
२. पक्षहरूको सम्मेलनका असाधारण बैठकहरू सम्मेलनद्वारा आवश्यक ठानिए बमोजिम वा कुनै पक्षको लिखित अनुरोधमा सक्षय समयमा बस्नेछन् । तर सचिवालयबाट अनुरोध गरिएको सूचना पक्षहरूलाई पठाइएको ६ महिना भित्र कम्तीमा पक्षहरूको एक तिहाइले सो अनुरोधलाई समर्थन गरेको हुनु पर्नेछ ।
 ३. पक्षहरूको सम्मेलनले आफ्नो तथा आफूले स्थापना गर्न सक्ने कुनै सहायक निकायको कार्यविधि सम्बन्धी नियमहरू तथा सम्मेलनले निर्धारण गर्ने आर्थिक नियमहरू खास गरी यस महासन्धि अन्तर्गतका कुरामा पक्षहरूको आर्थिक सहभागिता सम्बन्धी कुराहरू सर्वसम्मतबाट मन्जूर गरी ग्रहण गर्नेछ ।
 ४. पक्षहरूले आफ्नो पहिलो बैठकमा यस महासन्धिको परिप्रेक्ष्यमा सामुद्रिक वातावरणको संरक्षण तथा परिरक्षणसंग सम्बन्धी आफ्ना दायित्वहरू पूरा गर्नमा सहायता पुऱ्याउने कुन थप आवश्यक उपायहरूका सम्बन्धमा बिचार गर्नेछन् ।
 ५. पक्षहरूको सम्मेलनले प्रस्तुत महासन्धिको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा निरन्तर पुनरावलोकन तथा मूल्याङ्कन गर्नेछन्, तथा यसका अतिरिक्त :
 - (क) जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूबाट मानव स्वास्थ्य तथा वातावरण उपरको हानीलाई न्यूनतमीकरणका लागि अपनाइने उपयुक्त नीति, रणनीति तथा उपायहरूको सामान्जस्यतालाई प्रवर्धन गर्नेछ,
 - (ख) अन्य कुराको अतिरिक्त, उपलब्ध बैज्ञानिक, प्रविधिक, आर्थिक एवं वातावरणीय सूचनालाई ध्यान दिई यस महासन्धि तथा यसका अनुसूचीहरूमा आवश्यक भए बमोजिम संशोधनहरूको बिचार गर्ने तथा ग्रहण गर्नेछ ,
 - (ग) यस महासन्धिको कार्यान्वयन तथा धारा ११ मा दर्शाइएका सम्झौता तथा व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयनबाट प्राप्त अनुभवको आधारमा यस महामन्धिका लक्ष्यहरूको उपलब्धिका लागि चाहिन सक्ने कुनै थप कारवाही बिचार गर्ने तथा अपनाउने छ,
 - (घ) आवश्यक भए बमोजिम प्रोटोकलहरू बिचार गर्ने तथा ग्रहण गर्नेछ, तथा
 - (ङ) यस महासन्धिको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक ठानिएका सहायक निकायहरू स्थापना गर्नेछ ।
 ६. पक्षहरूको सम्मेलनका बैठकहरूमा संयुक्त राष्ट्र सङ्घ, यसका विशिष्टीकृत निकायहरू तथा यस महासन्धिको पक्ष नभएको कुनै राज्यले पर्यवेक्षकको हैसियतमा प्रतिनिधित्व गर्ने सक्नेछन् । जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूका श्वेतसंग सम्बन्धित अन्य कुनै राष्ट्रिय वा अन्तर्राष्ट्रिय, सरकारी वा गैर सरकारी योग्य मन्था वा एजेन्सीले

४३५

(५५)

पक्षहरूको सम्मेलनको बैठकमा पर्यवेक्षकको हैसियतले प्रतिनिधित्व गर्न इच्छा व्यक्त गरी सचिवालयलाई सूचना गरेमा, उपस्थित पक्षहरूको कम्तीमा एक तिहाइले आपत्ति नजनाएमा प्रवेश हुन सक्नेछन् । पर्यवेक्षकहरूको प्रवेश तथा सहभागिता पक्षहरूको सम्मेलनद्वारा पारित कार्यविधि नियमावलीको अधीनमा हुनेछ ।

७. प्रस्तुत महासन्धि प्रारम्भ भएको तीनवर्ष पछि र त्यसपछि कम्तीमा प्रत्येक ६ वर्ष पछि पक्षहरूको सम्मेलनले यस महासन्धिको प्रभावकारीताको मूल्याङ्कन गर्नेछ र आवश्यक ठानिएमा अत्याधुनिक वैज्ञानिक, वातावरणीय, प्राविधिक एवं आर्थिक सूचनाको आधारमा जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको सीमापारको दुवानीलाई पूर्णरूपमा वा आंशिक रूपमा प्रतिबन्ध गर्ने बिचार गर्नेछ ।

धारा-१६

सचिवालय

१. सचिवालयका कार्यहरू देहाय बमोजिम हुनेछन्:-

- (क) धारा १५ तथा १७ मा व्यवस्था भए बमोजिमका बैठकहरूको लागि प्रवन्ध गर्ने तथा सेवा उपलब्ध गराउने,
- (ख) धारा ३,४,६,११ तथा १३ अनुसार प्राप्त सूचना तथा धारा १५ अन्तरगत स्थापित सहायक निकायहरूको बैठकहरूबाट प्राप्त सूचना र सम्बद्ध अन्तरसरकारी एवं गैर सरकारी निकायहरूले प्रदान गरेका सूचनाहरूको आधारमा उपयुक्त भए बमोजिम प्रतिवेदन तयार गर्ने र पेश गर्ने,
- (ग) यस महासन्धि अन्तरगत आफ्ना कार्यहरू कार्यान्वयनमा सञ्चालन गरिएका आफ्ना गतिविधि सम्बन्धी प्रतिवेदन तयार गर्ने र पक्षहरूको सम्मेलन समक्ष सो पेश गर्ने,
- (घ) सम्बद्ध अन्तर्राष्ट्रिय निकायहरूसँग आवश्यक समन्वयनको सुनिश्चित गर्ने र खास गरी आफ्ना कार्यहरू प्रभावकारी रूपमा पालन गर्नको लागि आवश्यक भए बमोजिमका प्रशासकीय एवं करार व्यवस्थाहरू सम्पन्न गर्ने,
- (ङ) यस महासन्धिको धारा ५ अनुसार पक्षहरूद्वारा स्थापित केन्द्रीय बिन्दु तथा सक्षम अधिकारीहरूलाई सूचना दिने,
- (च) पक्षहरूका जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको निष्काशनका लागि पक्षहरूको उपलब्ध अधिकृत राष्ट्रिय स्थल तथा सुविधाहरू सम्बन्धी सूचना सङ्कलन गर्ने तथा पक्षहरूलाई सो सूचना पठाउने ।

५३५

(५६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

(छ) निम्न कुराहरूको सूचना पक्षहरूबाट प्राप्त गर्ने र पक्षलाई दिने:

- प्राविधिक सहायता र प्रशिक्षणको स्रोतहरू,
- उपलब्ध प्राविधिक तथा वैज्ञानिक नो-हाउ
- सल्लाह तथा विशेषज्ञताको स्रोतहरू, तथा
- स्रोतहरूको उपलब्धता

पक्षहरूको अनुरोधमा देहायका क्षेत्रहरूमा सहयोग गर्ने उद्देश्यले तिनीहरूको सहयोग गर्ने:

- यस महासन्धिको सूचना प्रणालीको सञ्चालन,
- जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको व्यवस्थापन,
- फोहोर मैला कम पैदा गर्ने तथा फोहोर मैला पैदा नगर्ने प्रविधि जस्ता जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूसँग सम्बन्धित वातावरणीय स्वस्थ प्रविधिहरू,
- निष्काशन क्षमता तथा स्थलहरूको मूल्याङ्कन,
- जोखिमपूर्ण फोहोर मैला तथा अन्य फोहोर मैलाहरूको समायोजन, तथा
- आपतकालीन जवाफहरू,

(ज) पक्षहरूका अनुरोधमा सामापार ढुवानीको कुनै सूचना, सम्बद्ध सूचना अनुसार जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको पठाउने कार्य (शिपमेण्ट) को स्वीकृति वा जोखिमपूर्ण फोहोर मैला वा अन्य फोहोर मैलाहरूको वातावरणीय स्वस्थ तरिकामा व्यवस्थापन गरिदैन भन्ने विश्वास गर्नुपर्ने कारण भएमा त्यस्ता फोहोर मैलाहरूको प्रस्तावित निष्काशन सुविधाहरू वातावरणीय स्वस्थ भए नभएको सम्बन्धमा परीक्षण गरी पक्षहरूलाई सहायता पुऱ्याउन सक्ने क्षेत्रमा आवश्यक प्राविधिक क्षमता भएका परामर्श दाता वा परामर्श दातृ फर्महरूको सम्बन्धमा सूचना प्रदान गर्ने। त्यस्तो कुनै परीक्षण सचिवालयको खर्चमा हुने छैन।

(झ) पक्षहरूको अनुरोधमा गैर कानूनी ओसार पसार का घटना (केश) हरूको पहिचान गराउन पक्षहरूलाई सहयोग गर्ने तथा गैर कानूनी ओसार पसारका सम्बन्धमा आफूले प्राप्त गरेका कुनै सूचना सम्बन्धित पक्षहरूलाई तुरुन्त पठाउने,

(ञ) आपतकालिन स्थितिको अवस्थामा राज्यहरूलाई द्रुतगत सहायता पुऱ्याउने प्रयोजनका लागि विशेषज्ञ तथा उपकरण हरूका क्षेत्रमा पक्षहरू एवं सम्बद्ध तथा सक्षम अन्तर्राष्ट्रिय सङ्गठनहरू तथा निकायहरूसँग सहयोग बढाउने, तथा

(ट) पक्षहरूको सम्मेलनद्वारा निर्धारण भए बमोजिमका यस महासन्धिको लक्ष्यहरूसँग सम्बन्धित अन्य जुनमुकै कार्यहरू सम्पादन गर्ने।

४३८

(५७)

२. धारा १५ अनुसार पक्षहरूको सम्मेलनको पहिलो बैठक सम्पन्न नहुन्जेलसम्म संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय वातावरण कार्यक्रम (यूएनइपी) बाट अन्तरिम आधारमा सचिवालयको कार्य सम्पादन हुनेछ ।
३. पक्षहरूको सम्मेलनले आफ्नो पहिलो बैठकमा यस महासन्धि अन्तरगतको सचिवालयको कार्य सम्पादन गर्न इच्छा देखाउने विद्यमान सक्षम अन्तरसरकारी सङ्गठनहरू मध्येबाट सचिवालय तोक्नेछ । सो बैठकमा पक्षहरूको सम्मेलनले अन्तरिम सचिवालयलाई पूरा गर्न जिम्मा दिइएका कार्यहरू र खासगरी माथि प्रकरण १ अन्तरगतका कार्यहरू सो सचिवालयबाट भएका कार्यान्वयनका सम्बन्धमा मूल्याङ्कन समेत गर्नेछ र त्यस्ता कार्यहरूको लागि उपयुक्त संरचनाहरू निर्धारण गर्नेछ ।

धारा- १७

महासन्धिको संशोधन

१. कुनै पक्षले यस महासन्धिमा संशोधनहरू प्रस्ताव गर्न सक्नेछ र कुनै प्रोटोकलका कुनै पक्षले सो प्रोटोकलमा संशोधनहरू प्रस्ताव गर्नसक्नेछ । त्यस्ता संशोधनहरूले अन्य कुराको अतिरिक्त सान्दर्भिक बैज्ञानिक एवं प्राविधिक प्रतिफलहरूलाई उचित ध्यान दिनेछ ।
२. पक्षहरूको सम्मेलनको कुनै बैठकमा यस महासन्धिका संशोधनहरू ग्रहण गरिनेछ । कुनै प्रोटोकलका संशोधनहरू त्यस्तो प्रोटोकलका पक्षहरूको बैठकमा ग्रहण गरिनेछ । यस महासन्धि वा कुनै प्रोटोकलमा अन्यथा व्यवस्था गरिएकोमा बाहेक त्यस्तो प्रोटोकलको प्रस्तावित संशोधनको प्रति सो संशोधन स्वीकार गर्नको लागि प्रस्ताव गरिएको बैठक हुनुभन्दा कम्तिमा ६ महीना अगाडि नै पक्षहरूलाई सचिवालयद्वारा सूचना गरिनेछ । सचिवालयले यो महासन्धिको हस्ताक्षरकर्ताहरूलाई पनि जानकारीको लागि प्रस्तावित संशोधनहरूको सूचना गर्नेछ ।
३. पक्षहरू यस महासन्धिका कुनै प्रस्तावित संशोधनमा सर्वसम्मतद्वारा सम्झौतामा पुग्न हरतरहले प्रयास गर्नेछन् । सर्वसम्मतका लागि भएका सबै प्रयासहरू पूरा भएको तर सम्झौतामा पुग्न नसकिएमा अन्तिम उपायको रूपमा संशोधनलाई बैठकमा उपस्थित भै मतदान गर्ने पक्षहरूको कम्तीमा तीन चौथाई बहुमतद्वारा ग्रहण गरिनेछ र अभिलेख अधिकारी (डिपोजिटरी) द्वारा अनुमोदन, समर्थन, औपचारिक पुष्टि वा स्वीकृतीको लागि सबै पक्षहरू समक्ष पेश गरिनेछ ।
४. माथि प्रकरण ३ मा उल्लेख भएको कार्यविधि कुनै प्रोटोकलका संशोधनहरूमा समेत लागू हुनेछ । तर त्यस्ता संशोधनहरू ग्रहण गर्नको लागि बैठकमा उपस्थित भै मतदान गर्ने सो प्रोटोकलका पक्षहरूको दुई तिहाई बहुमत पर्याप्त हुनेछ ।

४३८

(५८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

५. संशोधनहरूको अनुमोदन, समर्थन, औपचारिक पुष्टि वा स्वीकृतिका लिखतहरू अभिलेख अधिकारी समक्ष दाखिला गरिनेछन् । सम्बन्धित प्रोटोकलमा अन्यथा व्यवस्था गरिएकोमा बाहेक माथि प्रकरण ३ र ४ अनुसार ग्रहण गरिएको संशोधनहरू त्यस्तो प्रोटोकलका संशोधनहरू स्वीकार गर्ने कम्तीमा तीन-चौथाइ पक्षहरूबाट अनुमोदन, समर्थन, औपचारिक पुष्टि वा स्वीकृतिका लिखतहरू अभिलेख अधिकारीले प्राप्त गरेको नब्बे औं दिनमा त्यस्ता संशोधन स्वीकार गर्ने पक्षहरूको हकमा लागू हुनेछन् । अन्य पक्षहरूको हकमा त्यस्तो पक्षले संशोधनहरूको अनुमोदन, समर्थन, औपचारिक पुष्टि वा स्वीकृतिको लिखत दाखिला गरेको नब्बेऔं दिनमा संशोधनहरू लागू हुनेछ ।
६. यस धाराका प्रयोजनका लागि उपस्थित भै मतदान गर्ने पक्षहरू अन्तर्गत बैठकमा उपस्थित भै सकारात्मक वा नकारात्मक मतदान गर्ने पक्षहरू सम्झनु पर्दछ ।

धारा- १८

अनुसूचीहरूको ग्रहण तथा संशोधन

१. यस महासन्धि वा कुनै प्रोटोकलका अनुसूचीहरू यस महासन्धि वा त्यस्तो प्रोटोकलका अभिन्न अंग हुने छन् र स्पष्ट रूपमा अन्यथा व्यवस्था गरिएकोमा बाहेक यस महासन्धि वा यस प्रोटोकलहरूको सन्दर्भमा भएको उल्लेखन सोही बखत महासन्धि र प्रोटोकलहरूको उल्लेखन हुनेछ । त्यस्ता अनुसूचीहरू वैज्ञानिक, प्राविधिक एवं प्रशासनिक कुराहरूमा मात्र सीमित रहने छन् ।
२. कुनै प्रोटोकलमा त्यसका अनुसूचीहरूका सम्बन्धमा अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक यस महासन्धिका थप अनुसूचीहरू वा कुनै प्रोटोकलका अनुसूचीहरूको प्रस्ताव, ग्रहण विधि तथा प्रारम्भका सम्बन्धमा देहायको कार्यविधि लागू हुनेछः
 - (क) यस महासन्धि तथा यसका प्रोटोकलहरूका अनुसूचीहरू धारा १७ को प्रकरण २, ३ र ४ मा निर्धारित कार्यविधि अनुसार प्रस्ताव गरी ग्रहण गरिनेछ,
 - (ख) यस महासन्धि वा कुनै प्रोटोकलको पक्ष भएको कुनै पक्ष त्यस्तो महासन्धि वा प्रोटोकलका थप अनुसूची स्वीकार गर्न असमर्थ भएमा त्यस्ता अनुसूची ग्रहण गरिएको सूचना अभिलेख अधिकारीबाट गरिएको मितिले ६ महीना भित्र सोको जानकारी सो पक्षले अभिलेख अधिकारीलाई लिखित रूपमा दिनेछ । अभिलेख अधिकारीले त्यस्तो कुनै सूचना प्राप्त गरेपछि अविलम्ब सबै पक्षलाई जानकारी गराउने छ । कुनै पक्षले कुनै पनि समयमा आफ्नो पहिलेको आपत्तिको घोषणालाई प्रतिस्थापन गर्न सक्नेछ र त्यसपछि त्यस्तो पक्षको हकमा अनुसूचीहरू लागू हुनेछन् ।
 - (ग) अभिलेख अधिकारीले सूचना पठाएको मितिले ६ महीना व्यतीत भएपछि माथि

४३९

(५९)

- प्रकरण (४) को प्रावधान अनुसार सूचना पेश नगर्ने यस महासन्धि वा सम्बन्धित कुनै प्रोटोकलका सबै पक्षको हकमा अनुसूची प्रभावकारी हुनेछ ।
३. यस महासन्धि वा कुनै प्रोटोकलका अनुसूचीहरूको संशोधनको प्रस्ताव, ग्रहण विधि तथा प्रारम्भको कार्यविधि महासन्धि वा कुनै प्रोटोकलका अनुसूचीहरूको प्रस्ताव, ग्रहण विधि तथा प्रारम्भका कार्यविधि सरह हुनेछ ।
४. यदि कुनै थप अनुसूची वा कुनै अनुसूचीको संशोधन यो महासन्धि वा कुनै प्रोटोकलको संशोधनसंग सम्बन्धित रहेछ भने यो महासन्धि वा प्रोटोकलको संशोधन लागू नभएसम्म त्यस्तो थप अनुसूची वा संशोधित अनुसूची लागू हुने छैन ।

धारा- १९

प्रमाणकीकरण

यस महासन्धि अन्तर्गतका दायित्वहरू उल्लंघन हुने गरी कुनै पक्षले कार्य गरिरहेको वा गरेको छ भन्ने कुरा कुनै अर्को पक्षलाई विश्वास गर्नु पर्ने कारण भएमा त्यस्तो पक्षले एकै चोटि सचिवालय मार्फत वा सोझै तुरुन्त आरोपित पक्षलाई सो कुराको जानकारी गराउने छ । सम्पूर्ण सान्दर्भिक सूचना सचिवालयद्वारा पक्ष समक्ष पेश गरिनेछ ।

धारा- २०

विवादको समाधान

१. यस महासन्धि वा यसका कुनै प्रोटोकलको व्याख्या वा प्रयोग वा पालनाका सम्बन्धमा पक्षहरू बीच विवाद भएको अवस्थामा पक्षहरूले वार्ताद्वारा वा आपनो छनौटको अन्य कुनै शान्तिपूर्ण माध्यमद्वारा विवादको समाधान गर्न खोज्नेछन् ।
२. सम्बन्धित पक्षहरूले यस अधिकाे प्रकरणमा उल्लेख गरिएको माध्यमहरूद्वारा आपनो विवाद समाधान गर्न नसकेमा विवादका पक्षहरू मन्जूर भएमा सो विवाद अन्तर्राष्ट्रिय अदालत वा मध्यस्थता सम्बन्धी अनुसूची ६ मा तोकिएका शर्तहरू अनुसार मध्यस्थता समक्ष पेश गरिनेछ । तर अन्तर्राष्ट्रिय अदालत वा मध्यस्थता समक्ष विवाद पेश गर्ने सम्बन्धमा सामान्य सम्झौतामा पुग्न नसकिएमा प्रकरण १ मा उल्लेख गरिएको माध्यमहरूद्वारा विवादको समाधान गर्ने कार्य जारी राख्ने दायित्वबाट पक्षहरूले छूट पाउने छैनन् ।
३. यो महासन्धिको अनुमोदन, स्वीकार, समर्थन, औपचारिक पुष्टि गर्दा वा यसमा सम्मिलित हुँदा वा त्यसपछि कुनै पनि समयमा कुनै राज्य वा राजनीतिक वा आर्थिक एकीकरण संगठनले अनिवार्य रूपमा स्वतः तथा विशेष सम्झौता बिना देहायको कुरा त्यस्तै दायित्व

खण्ड ४६) संख्या २३ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।५।३१

स्वीकार गर्ने कुनै पक्षको सम्बन्धमा आफूले स्वीकार गरेको घोषणा गर्न सक्नेछः

(क) विवादको अन्तर्राष्ट्रिय अदालत समक्ष, वा

(ख) अनुसूची ६ मा तोकिएको कार्यविधि अनुसारको मध्यस्थता समक्ष सुम्पने ।

यस्तो घोषणा लिखित रूपमा सचिवालयलाई जानकारी गराइने छ र सचिवालयले सो कुरा पक्षहरूलाई सूचना गर्ने छ ।

धारा- २१

हस्ताक्षर

यो महासन्धि राज्यहरू, नामिबियाको लागि संयुक्त राष्ट्र संघीय परिषद्द्वारा प्रतिनिधि गरिएको नामिबिया तथा कुनै राजनीतिक वा आर्थिक एकीकरण संगठनबाट हुने हस्ताक्षरको लागि २०४५ साल चैत्र ६ गते (२२ मार्च, १९८६) का दिन बासेलमा, २०४५ साल चैत्र १० गतेदेखि २०४६ साल असार १६ गते (२३ मार्च, १९८६ देखि ३० जुन १९८६) सम्म स्वीटजरल्याण्डको संघीय परराष्ट्र विभाग, बेर्नमा र २०४६ साल असार १७ गतेदेखि २०४६ साल चैत्र ६ गते (१ जुलाई १९८६ देखि २२ मार्च १९९०) सम्म संयुक्त राष्ट्र संघीय प्रधान कार्यालय, न्यूयोर्कमा खुला रहनेछ ।

धारा- २२

अनुमोदन, स्वीकृति, औपचारिक पुष्टि वा समर्थन

१. यो महासन्धि राज्यहरूबाट तथा नामिवियाको लागि संयुक्त राष्ट्र संघीय परिषद्द्वारा प्रतिनिधित्व गरिएको नामिवियाबाट अनुमोदन, स्वीकृति वा समर्थन तथा राजनीतिक वा आर्थिक एकीकरण संगठनहरूबाट औपचारिक पुष्टि वा समर्थन हुनु पर्ने छ । अनुमोदन, स्वीकृति, औपचारिक पुष्टि वा समर्थनका लिखतहरू अभिलेख अधिकारी समक्ष दाखिला गरिनेछ ।
२. माथि प्रकरण १ मा उल्लेख गरिएको कुनै संगठन आफ्ना कुनै सदस्य पक्ष नभई पनि यस महासन्धिको पक्ष भएमा महासन्धि अन्तर्गत सम्पूर्ण दायित्वहरूबाट त्यस्तो संगठन बन्धनकारी हुनेछ । आफ्ना एक वा एक भन्दा बढी सदस्य राज्यहरू यस महासन्धिको पक्ष भएको संगठन भएको स्थितिमा त्यस्तो संगठन र त्यसका सदस्य राज्यहरूले यस महासन्धि अन्तर्गतका दायित्वहरू पालना गर्नका लागि आ-आफ्ना जिम्मेवारीहरू निर्धारण गर्नेछन् । यस्तो स्थितिमा त्यस्तो संगठन र सदस्य राज्यहरूले महासन्धि अन्तर्गतका अधिकारहरू संयुक्त रूपमा प्रयोग गर्न पाउने छैनन् ।
३. माथि प्रकरण १ मा उल्लेख गरिएका संगठनहरूले आफ्ना औपचारिक पुष्टि वा समर्थनका

४४९

(६१)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

लिखतहरूमा महासन्धिद्वारा नियमित हुने विषयहरूको सम्बन्धमा आफ्ना क्षेत्राधिकारको हद घोषणा गर्ने छन् । आफ्ना क्षेत्राधिकारको हदमा कुनै सारवान परिवर्तन भएमा त्यस्ता संगठनहरूले सो कुरा समेत अभिलेख अधिकारीलाई जानकारी गराउने छन् र सो अधिकारीले सो कुरा पक्षहरूलाई पनि जानकारी गराउनेछ ।

धारा- २३

सम्मिलन

१. प्रस्तुत महासन्धि हस्ताक्षर गर्नको लागि बन्द गरिएको मितिदेखि यो महासन्धिराज्यहरूबाट नामिवियाको लागि संयुक्त राष्ट्र संघीय परिषद्बाट प्रतिनिधि भएको नामिवियाबाट तथा कुनै राजनीतिक वा आर्थिक एकीकरण संगठनहरूबाट हुने सम्मिलनको लागि खुला रहनेछ । सम्मिलनका लिखतहरू अभिलेख अधिकारी समक्ष दाखिला गरिनेछ ।
२. माथि प्रकरण १ मा उल्लेख गरिएका संगठनहरूले आफ्ना सम्मिलनका लिखतहरूमा महासन्धिद्वारा नियमित हुने विषयहरूको सम्बन्धमा आफ्नो क्षेत्राधिकारको हद घोषणा गर्ने छन् । आफ्नो क्षेत्राधिकारको हदमा कुनै सारवान परिवर्तन भएमा त्यस्ता संगठनहरूले सो कुरा समेत अभिलेख अधिकारीलाई जानकारी गराउने छन् ।
३. धारा २२ को प्रकरण २ को प्रावधानहरू यस महासन्धिमा सम्मिलित हुने कुनै राजनीतिक वा आर्थिक एकीकरण संगठनहरूलाई लागू हुनेछन् ।

धारा- २४

मताधिकार

१. यस पछिको प्रकरण २ मा लेखिएकोमा बाहेक यस महासन्धिका प्रत्येक सम्बिदाकारी पक्षलाई एउटा मत दिने अधिकार हुनेछ ।
२. राजनीतिक वा आर्थिक एकीकरण संगठनहरूले धारा २२ को प्रकरण ३ तथा धारा २३ को प्रकरण २ अनुसारको आ-आफ्ना क्षेत्राधिकारको विषयहरूमा त्यस्तो संगठनका सदस्य भएका यस महासन्धि वा सम्बन्धित प्रोटोकलका पक्षहरूको सदस्य संख्या बराबरको मताधिकार प्रयोग गर्ने छन् । संगठनका सदस्यहरूले आफैले मताधिकारको प्रयोग गरेमा त्यस्ता संगठनहरूले त्यस्तो अधिकार प्रयोग गर्ने छैनन् तथा संगठनहरूबाट त्यस्तो अधिकार प्रयोग भएमा सदस्यहरूले सो अधिकार प्रयोग गर्ने छैनन् ।

धारा- २५

प्रारम्भ

१. अनुमोदन, स्वीकृति, औपचारिक पुष्टि, समर्थन वा सम्मिलनको बीसौं लिखत दाखिला भएको मितिले नब्बेऔं दिनमा यो महासन्धि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन, औपचारिक पुष्टि वा सम्मिलनको बीसौं लिखत दाखिला भएपछि प्रस्तुत महासन्धि अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा औपचारिक पुष्टि गर्ने वा यसमा सम्मिलित हुने प्रत्येक राज्य वा राजनीतिक वा आर्थिक एकीकरण संगठनको हकमा त्यस्तो राज्य वा राजनीतिक वा आर्थिक एकीकरण संगठनबाट आफ्नो अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन, औपचारिक पुष्टि वा सम्मिलनको लिखत दाखिला गरिएको मितिले नब्बेऔं दिनमा यो महासन्धि प्रारम्भ हुनेछ ।
३. माथि प्रकरण १ र २ को प्रयोजनको लागि कुनै राजनीतिक वा आर्थिक एकीकरण संगठनबाट दाखिला भएको कुनै लिखतलाई त्यस्तो संगठनका सदस्यहरूबाट दाखिला गरिएको लिखतमा थप भएको लिखतको रूपमा गणना गरिने छैन ।

धारा- २६

आरक्षण तथा घोषणाहरू

१. यस महासन्धिमार्फत आरक्षण वा अपवाद राख्न सकिने छैन ।
२. यस धाराको प्रकरण १ ले कुनै राज्य वा राजनीतिक वा आर्थिक एकीकरण संगठनलाई यो महासन्धि हस्ताक्षर, अनुमोदन, स्वीकार, समर्थन, औपचारिक पुष्टि गर्दा वा यसमा सम्मिलित हुँदा अन्य कुराको अतिरिक्त आफ्ना कानून तथा नियमहरूको यस महासन्धिको प्रावधानहरूसँग सामान्यस्यता ल्याउने उद्देश्यले घोषणा गर्ने वा वक्तव्य जारी गर्ने बाधा पुऱ्याउने छैन । तर त्यस्तो घोषणा वा वक्तव्यले त्यस्तो राज्यको प्रयोगमा महासन्धिको प्रावधानहरूको कानूनी प्रभावलाई बन्धित गर्ने वा परिवर्तन गर्ने अर्थ लगाउने छैन ।

धारा- २७

अलग हुने

१. कुनै पक्षको हकमा प्रस्तुत महासन्धि लागू भएको मितिले तीन वर्ष पछि त्यस्तो पक्षले कुनै पनि समयमा अभिलेख अधिकारीलाई लिखित सूचना दिई महासन्धिबाट अलग हुन सक्नेछ ।
२. अलग हुने सम्बन्धमा अभिलेख अधिकारीले सूचना प्राप्त गरेको एक वर्ष पछि वा अलग हुने सम्बन्धमा जारी गरिएको सूचनामा उल्लेख गरिएको सो भन्दा पछाडिको मितिदेखि अलग हुने कार्य प्रभावकारी हुनेछ ।

धारा- २८

अभिलेख अधिकारी

संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव यस महासन्धि तथा यसका कुनै प्रोटोकलका अभिलेख अधिकारी हुने छन् ।

४४३

(६३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

खण्ड ४६) संख्या २३ नेपाल राजपत्र भाग ५ मिति २०५३।५।३१

धारा- २६

प्रामाणिक प्रतिहरू

अरबी, चिनीयाँ, अंग्रेजी, फ्रान्सिसी, रूसी तथा स्पेनी भाषाका यस महासन्धिका मूल प्रतिहरू समान रूपले प्रामाणिक रहेका छन् ।

प्रस्तुत महासन्धि हस्ताक्षर गर्नेको लागि रितपूर्वक अख्तियारी पाएका तल हस्ताक्षर गर्ने व्यक्तिले यो महासन्धिमा हस्ताक्षर गरेका छन् ।

. . . . मा मिति मा सम्पन्न भयो ।

अनुसूची-१

नियन्त्रण गर्नपर्ने फोहोरमैलाको श्रेणी

फोहोर मैलाको प्रवाह

- वाई- १ अस्पताल, चिकित्साकेन्द्र तथा क्लिनिकहरूको चिकित्सा सेवाबाट उत्पन्न क्लिनिकल फोहोर मैला,
- वाई- २ औषधियुक्त वस्तुको उत्पादन तथा तयारीबाट उत्पन्न फोहोर मैला,
- वाई- ३ औषधियुक्त औषधि (ड्रग्स) तथा मेडिसिन सम्बन्धी फोहोर मैला,
- वाई- ४ बायोसाइड तथा बायोवस्तुको औषधियुक्त वस्तुको उत्पादन प्रशोधन (फर्म्युलेशन) र प्रयोगबाट उत्पन्न फोहोर मैला,
- वाई- ५ काष्ठ संरक्षण रसायनको निर्माण, प्रशोधन (फर्म्युलेशन) तथा प्रयोगबाट उत्पन्न फोहोर मैला,
- वाई- ६ आंगिक तरल बिलायक (अर्गनिक सोल्वेण्ट्स) को उत्पादन, प्रशोधन (फर्म्युलेशन) तथा प्रयोगबाट उत्पन्न फोहोर मैला,
- वाई- ७ उष्ण इलाज (हिट ट्रिटमेन्ट) तथा साइनाइड भएको कोमल ताप दिएर गरिने शल्य चिकित्सा (टेम्परिङ्ग अपरेसन)बाट उत्पन्न फोहोर मैला,
- वाई- ८ शुरुको लक्षित प्रयोगको लागि उपयुक्त नभएको खनिज तेलबाट उत्पन्न फोहोर मैला,
- वाई- ९ तेल, पानी, हाइड्रोकार्बोन, पानी मिश्रण, तेल पदार्थ (इम्पल्शन) को फोहोरमैला,
- वाई-१० पोलिक्लोराइनेटेड बाइफिनेलस (पिसी बीएस) वा पोलिक्लो-राइनेटेड टेरफिनेलस (पिसीटिएस) वा पोली प्रोभाइनेटेड बाइ-

- फिनलश (पिबोपीएस) भएका वा त्यस्ता पदार्थहरूबाट प्रदुषित भएका फोहोर पदार्थ वा वस्तुहरू,
- वाई-११ परिष्कृतकरण (रिफाइनिङ्ग), डिस्टिलेशन तथा कुनै पाइरो-लाहटिक उपचारबाट उत्पन्न थिगर फोहोर मैला,
- वाई-१२ मसी, रंगाई, रोगन (पिगमेन्ट्स), रंगाई (पेन्ट्स), लाहाको रोगन तथा रंगाउने पदार्थ (भ्यानिश) को उत्पादन, प्रशोधन तथा प्रयोगबाट उत्पन्न फोहोर-मैला,
- वाई-१३ खोटो (रेजिन), चोप (ल्याटेक्स), प्लाष्टिसाइजर, गम, लस्सादार खोटोको उत्पादन, प्रशोधन तथा प्रयोगबाट उत्पन्न फोहोर मैला,
- वाई-१४ अनुसन्धान तथा विकास वा शिक्षण क्रियाकलापबाट उत्पन्न पहिचान नभएका वा नयाँ रसायनिक पदार्थसम्बन्धी फोहोर मैला जसको मानव वा वातावरण उपरको प्रभाव थाहा भइसकेको छैन ।
- वाई-१५ अन्य कानूनको अधीनमा नरहेका विष्फोटक प्रकृतिका फोहोर मैला,
- वाई-१६ फोटोग्राफिक रसायन तथा प्रशोधन सामग्रीहरूको उत्पादन, प्रशोधन (फर्मुलेशन) तथा प्रयोगबाट उत्पन्न फोहोर मैला,
- वाई-१७ धातु तथा प्लाष्टिकको सतही प्रयोगबाट उत्पन्न भएका फोहोर-मैला,
- वाई-१८ औद्योगिक फोहोर मैलाको निष्काषण कार्यबाट उत्पन्न निथार (बाँकी रहेका वस्तुहरू),

संघटक तत्व भएका फोहोर मैला

- वाई-१९ कार्बोनिल धातु
- वाई-२० बेरिलियम: बेरिलियम यौगिक (कम्पाउण्ड्स)
- वाई-२१ हेक्जाम्फालेन्ट क्रोमियम यौगिक
- वाई-२२ ताम्र यौगिक
- वाई-२३ जस्तोय यौगिक (जिन्क कम्पाउण्ड्स)
- वाई-२४ आर्सेनिक, आर्सेनिक यौगिक
- वाई-२५ सेलेनियम, सेलेनियम यौगिक
- वाई-२६ क्याडमियम, क्याडमियम यौगिक
- वाई-२७ भष्म (एन्टिमोनि), एन्टिमोनी यौगिक

- वाई-२८ टेलरियम, टेलरियम यौगिक
 वाई-२९ पारो, पारोयुक्त यौगिक
 वाई-३० थालियम, थालियम यौगिक
 वाई-३१ सिसा, सिसायुक्त यौगिक
 वाई-३२ क्याल्सियम फ्लोराइड बाहेकको अचेतन (इन्अर्गनिक) फ्लोरिन यौगिक)
 वाई-३३ अचेतन (इन्अर्गनिक) साइनाइड
 वाई-३४ अम्लिय घोल (एसिड सोलुशन) वा ठोस रूपको अम्ल (तेजाव)
 वाई-३५ क्षारीय घोल (ब्यासिक सोलुशन) वा ठोस रूपको क्षार
 वाई-३६ अज्वलनशील धातु (एसबेस्टोस) (कण तथा रेशा)
 वाई-३७ जैविक फस्फोरसयुक्त पदार्थहरू
 वाई-३८ जैविक साइनाइड्स
 वाई-३९ फिनोल: फिनोलायुक्त पदार्थहरू, क्लोरिनयुक्त फिनोल समेत
 वाई-४० इथरहरू
 वाई-४१ हालोजनयुक्त आंगिक घोलक
 वाई-४२ हालोजनयुक्त घोलक बाहेक आंगिक घोलक पदार्थ
 वाई-४३ बहुक्लोरिनयुक्त डाइबेन्जो फ्युरानको कुनै कन्जेनर
 वाई-४४ जुनसुकै पोलिक्लोरिनेटेड डाइबेन्जो पी डाइओक्सिजनको कुनै कन्जेनर
 वाई-४५ यस अनुसूचिमा उल्लेख भएका पदार्थ बाहेक अर्गनोहालोजिन यौगिक (वाई ३९, वाई ४१, वाई ४२, वाई ४३, वाई ४४)

अनुसूची-२

विशेष विचार पुन्याउनु पर्ने फोहरमैलाको श्रेणी

- वाई-४६ घर व्यवहारबाट संकलित फोहोर मैलाहरू,
 वाई-४७ घर व्यवहारका फोहोर मैलालाई भष्म गराइएको कारणबाट उत्पन्न खरानी

अनुसूचि-३

जोखिमपूर्ण गुणहरूको सूची

सं. राष्ट्रसंघीय श्रेणी संकेत गुणहरू

१. एच-१ विष्फोटक

कुनै विष्फोटक पदार्थ वा ठोस वा तरल रूपमा रहेको फोहोर मैला वा त्यस्तो तापक्रम र दबाव (प्रेसर) मा तथा त्यस्तो गतिमा रसायनिक प्रतिक्रियाद्वारा ग्यास पैदा गर्न सक्ने फोहोर मैला (वा पदार्थहरूको मिश्रण वा फोहोर मैलाहरू) जसले वरपरका वस्तुलाई नोक्सान पुऱ्याउँछ ।

२. एच. ३ ज्वलनशील तरल

“ज्वलनशील” शब्दको अर्थ “प्रज्वलनशील” सरह रहेको छ । बन्द कप परीक्षण (क्लोज्ड कप टेष्ट) मा 60.5° से. भन्दा बढी नभएको वा खुला कप परीक्षण (ओपन कप टेष्ट) मा 65.5° से. भन्दा बढी नभएको तापक्रममा ज्वलनशील वाफ दिने तरल वा तरलहरूको मिश्रण वा घोल वा बाँकी रहेको वस्तु (सस्पेन्शन) मा ठोस हुने तरलहरू (उदाहरणको लागि रंग, रंगाउने पदार्थ (भ्यानिश), लाहाको रोगन (ल्याकर्स), आदि, तरल पदार्थहरूको खतरनाक गुणको कारणले अन्यथा वर्गीकरण भएका पदार्थ वा फोहोर मैलाहरू समावेश नगरिएको) ज्वलनशील तरल हुन् । (ओपन कप टेष्ट र क्लोज्ड कप टेष्टका परिणामहरू ठ्याक्कै तुलना हुन सक्दैनन्, र यहाँसम्म कि एउटै परीक्षणमा पनि पटक-पटक फरक-फरक परिणाम आउन सक्ने हुनाले माथि उल्लेख भएका आंकडाहरूको त्यस प्रकारबाट फरक हुन सक्ने नियम भने यस परिभाषाको भावना अन्तरूप हुनेछ ।)

४.१

एच. ४.१ ज्वलनशील ठोस

ठोस वा विष्फोटक भनी वर्गीकरण गरिए बाहेकको ठोस फोहोर मैला जुन दुवानीको क्रममा एक अर्कामा ठक्कर खाँदा तुरुन्तै जल्न सक्दछ वा एक अर्कामा घर्षण हुँदा आगलागी गराउन वा हुन मद्दत पुऱ्याउँछ ।

४.२

एच. ४.२ स्वतस्फूर्त बल्ने पदार्थ वा फोहोर मैलाहरू

दुवानीको क्रममा एक अर्कामा ठक्कर खाँदा सामान्य अवस्थामा स्वतस्फूर्त तातो हुने वा हावामा सम्पर्क हुँदा तातो हुने र त्यसपछि आगलागी गराउने पदार्थ वा फोहोर मैलाहरू ।

४.३

एच. ४.३ पानीले छुँदा ज्वलनशील ग्यास निकाल्ने पदार्थ

वा फोहोर मैलाहरू

पानीले छुँदा स्वतस्फूर्त ज्वलनशील हुने वा खतरापूर्ण मात्रामा ज्वलनशील ग्यास दिने पदार्थ वा फोहोर मैलाहरू ।

५.१

एच. ५.१ अक्सिडाइजिङ्ग

आफै बल्न आवश्यक नभए तापनि अक्सिजन पैदा गरेर अन्य सामग्रीलाई बाल्ने वा बल्न मद्दत पुऱ्याउने पदार्थ वा फोहोर मैलाहरू ।

५.२

एच. ५.२ आंगिक पेरोक्साइड

आंगिक पदार्थहरू वा तत्कालै विनाश पार्ने एक्सोथर्मिक निकाल्ने थर्मल्ली अस्थिर पदार्थ-हरूको बाइम्यालेन्ट ०-० संरचना भएका फोहोर मैलाहरू ।

६.१

एच. ६.१ विषालु (अतिकडा)

निल्दा वा स्वांस लिँदा वा छालामा भएको स्पर्शद्वारा मार्ने वा मानव स्वास्थ्यलाई गंभीर क्षति वा हानि पुऱ्याउने पदार्थ वा फोहोर मैलाहरू ।

६.२

एच. ६.२ सरुवा पदार्थहरू

जनावर वा मानिसलाई रोग लाग्ने थाहा पाइएका वा शंका गरिएका संभावित सूक्ष्म जिवाणु वा तिनीहरूको विष भएका पदार्थ वा फोहोर मैलाहरू ।

८.

एच. ८ विनाशकारी (कोरोशिमस्)

जीवित तन्तुहरूको स्पर्शमा आउँदा रसायनिक क्रियाद्वारा गंभीर चोट पुऱ्याउने वा चुहावट भएको अवस्थामा भौतिक रूपमा क्षति पुऱ्याउने वा अन्य वस्तु वा ढुवानीको साधनलाई नष्ट गर्दा पनि अन्य जोखिम निम्त्याउने पदार्थ वा फोहोर मैलाहरू ।

९.

एच. १० हावा वा पानीमा सम्पर्क हुँदा विषालु ग्यासको निष्काशन

हावा वा पानीसंगको अन्तरक्रियाबाट खतरापूर्ण मात्रामा विषालु ग्यास पैदा गर्ने पदार्थ वा फोहोर मैलाहरू ।

९.

एच. ११ विषालु (दिलो प्रभाव वा लामो समयसम्म रहने)

स्वास प्रश्वास भएमा वा पेटमा परेमा वा छालामा दलिएमा कार्सिनोजेनिसिटी समेत दिलो प्रभाव वा लामो समयसम्म प्रभाव रहने पदार्थ वा फोहोर मैलाहरू ।

९.

एच. १२ पर्यावरणीय विषाल

खुला ह्योडिएमा जैविक प्रणाली उपर जैविक एकत्रित वा विषाल प्रभावको माध्यमद्वारा वातावरणमा तत्काल वा लामो समयपछि प्रतिकूल प्रभाव पुऱ्याउने वा पुऱ्याउन सक्ने पदार्थ वा फोहोर मैलाहरू ।

६. एच. १३ निष्काशनपछि कुन माध्यमद्वारा अन्य कुनै वस्तु पैदा गर्न सक्ने, उदाहरणको लागि लिचेट, अस्ट्रेले माथि उल्लेख भएका कुनै न कुनै गुण लिएको हुन्छ ।

परीक्षण

केही किसिमका फोहोर मैलाहरूले देखाउने संभावित जोखिमहरू अज्ञस्यपूर्ण रूपमा प्रमाणित भैसकेका छैनन् । परिमाणात्मक रूपमा यी जोखिमहरूको परिभाषा गर्नको लागि परीक्षण भएकाछैनन् । यी फोहोर मैलाहरूले मानिस तथा वातावरण उपर देखाएका संभावित जोखिमहरूलाई नियन्त्रण गर्ने माध्यमहरू विकास गर्नको लागि थप अनुसन्धान आवश्यक छ । शुद्ध पदार्थ तथा सामाग्रीहरूको सम्बन्धमा स्तरीय परीक्षणहरू हुँदै आएका छन् । अनुसूचि- १ मा उल्लेख भएका सामाग्रीले यस अनुसूचिमा उल्लेखित कुनै गुण देखाएमा सो निर्धारण हुनको लागि त्यस्ता सामाग्रीहरूमा लागू हुन सक्ने राष्ट्रिय परीक्षणहरू धेरै मुलुकहरूमा विकास भएका छन् ।

अनुसूची-४

निष्काशन कार्यहरू

- क. स्रोत परिपूर्ति, पुनर्परिचालन सुधार, प्रत्यक्ष पुनर्प्रयोग वा वंक्ल्पिक प्रयोगको सम्भावना नभएका कार्यहरू
खण्ड "क" ले व्यवहारमा देखा परेका सम्पूर्ण निष्काशन कार्यहरूलाई समावेश गर्दछ ।
- डी १ जमीन भित्र वा जमीन माथि जम्मागर्ने (उदाहरणको लागि जमीन भर्ने आदि)
- डी २ भू-प्रशोधन (ट्रिटमेण्ट) (उदाहरणको लागि तरलको जैविक ह्रास वा जमीनमा हिलो प्याक्ने आदि)
- डी ३ गहिरो पचका (उदाहरणको लागि इनार, लवण डोम वा प्राकृतिक रूपमा नै देखापरेको भण्डारमा पचका (पिचकारी) पम्पद्वारा फाल्ने आदि)

४२१ (७१)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- डी. ४ सतही सञ्चालन (उदाहरणको लागि तरल पदार्थ वा हिलो खाडले, पोखरी वा समुद्रसंग मिलेको तलाउ (लेगुन) मा राख्ने आदि)
- डी. ५ विशेष तरिकाले इन्जिनिरिङ्ग गरी जमीन भर्ने (उदाहरणको लागि ढाकिएको तथा एक भर्का र प्रकृतिबाट पृथक् रहेका रेखाबद्ध डिस्ट्रिक्ट सेलमा राख्ने आदि)
- डी. ६ समुद्र । महासागर बाहेकको कुनै जलाशयमा छाड्ने,
- डी. ७ सामुद्रिक पौधको गहीराइमा समेत समुद्र । महासागरमा छाड्ने ।
- डी. ८ खण्ड "क" का कुनै कार्यहरूका उपायद्वारा प्याकिङ्ग अन्तिम यौगिक वा मिश्रणको पैदा गर्न यस अनुसूचिमा अन्यत्र उल्लेख नभएको जीव बैज्ञानिक प्रशोधन (ट्रिटमेन्ट)
- डी. ९ खण्ड "क" का कुनै कार्यहरूका उपायद्वारा प्याकिङ्ग अन्तिम यौगिक वा मिश्रण पैदा गर्न यस अनुसूचिमा अन्यत्र उल्लेख नभएको भौतिक रसायनिक प्रशोधन (ट्रिटमेन्ट) (उदाहरणको लागि वाष्पीकरण (इभापोरेशन), सुखा गर्ने, क्यालिशनेशन, न्यूट्रलाइजेशन, हुत्त प्याक्ने (प्रेसिपिटेशन) आदि)
- डी १० जमीनमा विनाश (भष्म) गर्ने,
- डी. ११ समुद्रमा विनाश गर्ने,
- डी. १२ स्थायी भण्डार (उदाहरणको लागि खानीमा कन्टेनरको स्थापना आदि)
- ड. १३ खण्ड "क" मा उल्लेखित कार्यहरू मध्ये कुनै कार्य अपनाउनु अघि गरिएको छद्मासमिस वा मिसावट
- डी. १४ खण्ड "क" मा उल्लेखित कार्यहरू मध्ये कुनै कार्य अपनाउनु अघि गरिएको पुन पोका (प्याकेजिङ्ग) ।
- डी १५ खण्ड "क" मा उल्लेखित कार्यहरू मध्ये कुनैको सञ्चित स्थगन (स्टोरेज पेण्डिङ्ग) ।
- ख. स्रोत परिपूर्ति, पुनर्परिचालन, सुधार, प्रत्यक्ष, पुनर्प्रयोग वा बैकल्पिक प्रयोग हुन सक्ने कार्यहरू:
- खण्ड "ख" ले जोखिमपूर्ण फोहोर मैला भनी कानूनी रूपमा परिभाषित गरिएका वा ढालिएका सामग्रीहरूको सम्बन्धमा सम्पूर्ण त्यस्ता कार्यहरूलाई समावेश गर्दछ जस्तै खण्ड "क" मा उल्लेखित कार्यहरूको लागि अन्यथा निर्धारण गरेको छ ।

- आर-१ इन्धन (प्रत्यक्ष रूपमा भष्म गराउने बाहेक) वा उर्जा उत्पादन गर्ने अन्य साधनको रूपमा प्रयोग ।
- आर-२ विलायकको सुधार (सोलभेन्ट रिक्लाभेशन) । पुनरोत्पादन
- आर-३ पुनर्परिचालन । विलायकको रूपमा प्रयोग नगरिएका आँगिक पदार्थको सुधार,
- आर-४ पुनर्परिचालन । धातु तथा धातुजन्य यौगिकको सुधार,
- आर-५ पुनर्परिचालन । अन्य अचेतन पदार्थहरूको सुधार,
- आर-६ अम्ल (तेजाब) तथा क्षार (बेश) को पुनरोत्पादन,
- आर-७ प्रदूषण कम गर्नको लागि प्रयोग हुने पूरकतत्वहरूको परिपूर्ति
- आर-८ उत्प्रेरक पदार्थ (क्याटालिस्ट) हरूबाट पूरक तत्वहरूको परिपूर्ति
- आर-९ प्रयोग भएको तेलको पुनर्शुद्धिकरण वा पहिले प्रयोग भएको तेलको अन्य पुनरोपयोग ।
- आर-१० कृषि वा पर्यावरणीय सुधारलाई फाइदा पुग्ने गरी हुने भू-प्रशोधन (ल्याण्ड ट्रिटमेन्ट) ।
- आर-११ आर १ देखि आर १० सम्म उल्लेख भएका कुनै कार्यहरूबाट प्राप्त शिगरहरूको पुनर्प्रयोग ।
- आर-१२ आर १ देखि आर ११ सम्म उल्लेख भएका कुनै कार्यहरू अपनाउनको लागि फोहोर मैलाहरूको अदली बदली ।
- आर-१३ खण्ड "ख" का कुनै कार्यहरू गर्नको लागि प्रस्ताव गरिएका सामग्रीको एकत्रीकरण ।

अनुसूची-५क

सूचनाका सम्बन्धमा दिनु पर्ने जानकारी

१. फोहोर मैला निकासीको कारण
२. फोहोर मैलाको निकासीकर्ता?
३. फोहोर मैलाको उत्पादक वा उत्पादकहरू तथा उत्पादन स्थल?
४. फोहोर मैलाको निष्काशनकर्ता तथा वास्तविक निष्काशन स्थल?
५. फोहोर मैलाको प्रस्तावित दुवानीकर्ता वा दुवानीकर्ताहरू वा निजको

४५३ (७३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

प्रतिनिधि? जानकारी भएमा ।

६. फोहोर मैलाको निकासी गर्ने मुलुक, सक्षम अधिकारी
७. अपेक्षा गरिएका पारवहन मुलुकहरू, सक्षम अधिकारी
८. फोहोर मैला पैठारी गर्ने मुलुक, सक्षम अधिकारी
९. सामान्य वा एकल सूचना
१०. जहाजमा पठाउने प्रक्षेपित मिति र फोहोर मैला निकासी हुनुपर्ने समयावधि तथा प्रस्तावित विवरण (प्रवेश तथा प्रस्थान स्थलसमेत)
११. प्रस्ताव गरिएको यातायातको साधन (सडक, रेल, समुद्र, हवाई, आन्तरिक जलमार्ग)
१२. बीमा सम्बन्धी सूचना
१३. बाई संख्या र संयुक्त राष्ट्र संघीय संख्या तथा बनावट समेत फोहोर-मैलाको नामाङ्कन तथा भौतिक विवरण तथा दुर्घटना भएको अवस्थामा अपनाइनु पर्ने संकटकालीन प्रावधानहरू समेत विशेष प्रकारले चलाउन (ह्याण्डलिङ्ग) पर्ने कुनै सूचना,
१४. प्रस्ताव गरिएको पोकाको किसिम (जस्तै थुप्रो, ड्रम, ट्यांकर)
१५. अनुमानित परिमाण तौल परिमाणमा ।
१६. फोहोर-मैला उत्पादन गरिएको प्रक्रिया
१७. अनुसूची-१ मा उल्लेख गरिएका फोहोर मैलाको लागि अनुसूची-३ को वर्गीकरण: जोखिमपूर्ण गुण, एच संख्या तथा सं. रा. संघीय श्रेणी
१८. अनुसूची-४ अनुसारको निष्काशन विधि
१९. उत्पादक तथा निकासीकर्ताहरूले दिइएको जानकारी ठीक छ भनी गरेको घोषणा
२०. पैठारीकर्ता मुलुकको कानून नियम अनुसार फोहोर-मैलाको वातावरणीय स्वस्थ विधिले व्यवस्थापन गरिनु भन्ने विश्वास गर्नुपर्ने कारण नभएको भन्ने फोहोर मैला निष्काशनकर्ताको मूल्याङ्कनमा आधारित निजबाट निकासीकर्ता वा उत्पादकलाई सम्प्रेषण भएको सूचना (प्ल्याष्टको प्राविधिक विवरण समेत)
२१. निकासीकर्ता तथा निष्काशनकर्ताबीच सम्पन्न करारसम्बन्धी सूचना टिप्पणी
१. नाम, थर, वतन, टेलिफोन, टेलिक्स वा टेलीफ्याक्स नम्बर तथा सम्पर्क

आधिकारिकता सुदूर विभागाबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

२. नाम, थर, वतन, टेलिफोन, टेलिक्स वा टेलिफ्याक्स नम्बर ।
३. पटक पटक गरी जहाजबाट पठाउने कुरा (शिपमेण्ट) समेट्ने सामान्य सूचनासम्म भएको अवस्थामा, थाहा पाइएमा प्रत्येक पटकको अपेक्षित मिति वा जहाजमा पठाइने अपेक्षित पटकहरू चाहिने छ ।
४. सम्बद्ध बीमाका शर्तहरूका सम्बन्धमा दिनुपर्ने र कसरी त्यस्ता कुराहरू निकासी कर्ता, ढुवानीकर्ता र निष्काशनकर्ताबाट पूरा गरिएका हुन सो सूचना
५. चलाइदा (ह्याण्डलिङ्ग) र प्रस्तावित निष्काशन विधिका सम्बन्धमा फोहोर-मैलाबाट उत्पन्न विशालुपन तथा खतराको सन्दर्भमा अति नै जोखिम-पूर्ण तत्वहरूको प्रकृति तथा संकेन्द्रण ।
६. पटक-पटक गरी जहाजबाट पठाउने (शिपमेण्ट) कुरा समेट्ने सामान्य सूचना भएको अवस्थामा अनुमानित कूल परिमाण तथा प्रत्येक पटक पठाइदा (शिपमेण्ट) को अनुमानित परिमाण चाहिने छ ।
७. जोखिम मूल्याङ्कन गर्न र प्रस्तावित निष्काशन कार्यको उपयुक्तता निर्धारण गर्न आवश्यक भएसम्म ।

अनुसूची-५ ख

ढुवानी कागजातमा दिनुपर्ने सूचना

१. फोहोर-मैलाको निकासीकर्ता ?
२. फोहोर-मैलाको उत्पादक वा उत्पादकहरू तथा उत्पादन स्थल । ?
३. फोहोर-मैलाको निष्काशनकर्ता तथा वास्तविक निष्काशन स्थल ?
४. फोहोर-मैलाको ढुवानीकर्ता वा ढुवानी कर्ताहरू वा निजका एजेण्ट वा एजेण्टहरू ।
५. सामान्य वा एकल सूचनाको विषय
६. सीमापारको ढुवानी शुरू भएको मिति तथा फोहोर-मैलाको जिम्मा लिने प्रत्येक व्यक्तिबाट गरिएको सहोद्वेष तथा मिति ।
७. निकासीकर्ता, पारवहन तथा पैठारीकर्ता मुलुक समेत यातायातको साधन (मार्ग, गेल, आन्तरिक जलमार्ग, समुद्र तथा हवाई) र निर्धारित प्रवेश स्थल तथा प्रस्थान स्थलसमेत ।

८. फोहोर मैलाको सामान्य विवरण (भौतिक स्थिति, सं. रा. संघीय उपयुक्त जहाजी नाम तथा श्रेणी, सं. रा. संघीय संख्या, लागू भएअनुसार बाई संख्या तथा एच संख्या)
९. दुर्घटना भएको अवस्थामा अपनाइने संकटकालीन प्रावधानसमेत चलाउँदा (ह्याण्डलिग गर्दा) पालना गर्नुपर्ने विशेष सूचना ।
१०. पोकाको किसिम तथा संख्या ।
११. तौल । परिमाण (भोल्यूम) परिमाण
१२. दिइएको सूचना ठीक छ भनी उत्पादक वा निकासीकर्ताले गरेको घोषणा ।
१३. पक्ष भएका सम्बन्धित सबै राज्यका सक्षम अधिकारीहरूले आपत्ति छैन भनेको कुरा उल्लेख गरी उत्पादक वा निकासीकर्ताले गरेको घोषणा ।
१४. निर्धारित निष्काशन स्थलमा निष्काशन विधि तथा अनुमानित निष्काशन मिति अङ्कित गरी निष्काशनले गरेको भरपाईको प्रमाण

टिप्पणी:-

दुवानी कागजातमा चाहिने सूचना सम्भव भएमा यातायात नियमअनुसार आवश्यक एउटै कागजातमा एकीकृत गरिनेछ । जुन अवस्थामा यो सम्भव हुँदैन यातायात नियमअनुसार चाहिने कागजातमा थप कागजहरू समावेश गरी सूचना गरिनेछ । कसले सूचना दिनुपर्ने हो सो कुरा दुवानी कागजातको निर्देशन गर्ने छ र आवश्यक कुनै फाराम भर्नुपर्ने छ ।

१. नाम, थर, वतन, टेलिफोन, टेलेक्स, वा टेलेक्स नं. तथा संकटकालीन अवस्थामा सम्पर्क गर्नुपर्ने व्यक्तिको नाम, वतन, टेलिफोन, टेलेक्स वा टेलिफ्याक्स ।

अनुसूची-६

मध्यस्थता

धारा-१

महासन्धिको धारा २० मा उल्लेख गरिएको सम्झौताले अन्यथा व्यवस्था गरेकोमा बाहेक मध्यस्थता सम्बन्धी कार्यविधि यसपछिका धारा २ देखि १० अनुसार सञ्चालन गरिनेछ ।

धारा-२

अपवादकर्ता पक्षले धारा २० को प्रकरण २ वा ३ अनुसार मध्यस्थता समक्ष विवाद पेश गर्ने कुरामा पक्षहरू सहमत भएको कुरा तथा खास गरी व्याख्या वा प्रयोगका सम्बन्धमा विवादमा रहेको महासन्धिका धाराहरू समेतका विषयमा सचिवालयलाई सूचना गर्नेछ । यसरी प्राप्त भएकी सूचनालाई सचिवालयले महासन्धिका सबै पक्षहरूलाई पठाउने छ ।

धारा-३

मध्यस्थता सम्बन्धमा न्यायाधीकरणमा तीन सदस्य हुनेछन् । विवादका प्रत्येक पक्षले एक-एकजना मध्यस्थ नियुक्त गर्नेछन् र यसरी नियुक्त भएका दुई मध्यस्थहरूले सामुहिक सम्झौताद्वारा तेस्रो मध्यस्थ नियुक्त गर्नेछन् जो न्यायाधीकरणको अध्यक्ष हुनेछ । अध्यक्ष हुने व्यक्ति विवादका कुनै पनि पक्षको नागरिक हुने छैन वा पक्षहरूमध्ये कुनै एकको इलाकामा निजको वासस्थान हुने छैन तथा तिनीहरू मध्ये कुनै एकले निजलाई काम लगाइएको वा अन्य कुनै हैसियतमा कुनै काम गरेको हुनु हुने छैन ।

धारा-४

१. दोस्रो मध्यस्थ नियुक्त भएको दुई महीनाभित्र मध्यस्थता सम्बन्धी न्यायाधीकरणको अध्यक्ष नतोकिएमा कुनै पक्षको अनुरोधमा संयुक्त राष्ट्र सङ्घका महासचिवले त्यसपछिका दुई महीनाको अवधिभित्र अध्यक्ष तोक्नेछ ।
२. विवादका पक्षहरू मध्ये कुनै एकले अनुरोध प्राप्त गरेको दुई महीनाभित्र मध्यस्थ नियुक्त नगरेमा अर्को पक्षले संयुक्त राष्ट्रसङ्घका महासचिवलाई सो कुराको सूचना गर्नेछ र निजले त्यसपछिका दुई महीनाको अवधिभित्र मध्यस्थता सम्बन्धी न्यायाधीकरणको अध्यक्ष तोक्नेछ । महासचिवद्वारा नतोकिएपछि मध्यस्थतासम्बन्धी न्यायाधीकरणको अध्यक्षले मध्यस्थता नियुक्त नगर्ने पक्षलाई दुई महीनाभित्र मध्यस्थ नियुक्त गर्नेको लागि अनुरोध गर्नेछ । सो अवधिपछि निजले संयुक्त राष्ट्र सङ्घका महासचिवलाई सो कुराको सूचना गर्नेछ र महासचिवले त्यसपछिका दुई महीनाको अवधिभित्र सो नियुक्त गर्नेछ ।

धारा-५

मध्यस्थता सम्बन्धी न्यायाधीकरणले आफ्नो निर्णय अन्तर्राष्ट्रिय कानून

४२७ (७७)

बमोजिम तथा यस महासन्धिको प्रावधानबमोजिम दिनेछ ।

२. यस अनुसूचिका प्रावधान अनुसार गठन भएको कुनै पनि न्यायाधिकरणले आफ्नो कार्यविधिसम्बन्धी नियमावली आफैं बनाउनेछ ।

धारा-६

१. मध्यस्थता सम्बन्धी न्यायाधीकरणको कार्यविधि तथा सारवान् कुराहरू सम्बन्धी दुवै किसिमका निर्णयहरू यसका सदस्यहरूको बहुमतबाट लिइनेछ ।
२. तथ्य स्थापित गर्नको लागि न्यायाधीकरणले सबै उपयुक्त कारवाहीहरू गर्न सक्नेछ । पक्षहरूमध्ये कुनै एकको अनुरोधमा यसले संरक्षणका लागि आवश्यक अन्तरिम उपायहरू सिफारिश गर्न सक्नेछ ।
३. न्यायाधीकरणको काम कारवाहीलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्नको लागि विवादका पक्षहरूले आवश्यक सबै प्रकारका सुविधाहरू प्रदान गर्नेछन् ।
४. विवादका कुनै पक्षको अनुपस्थिति वा त्रुटिको कारणले न्यायाधीकरणको काम कारवाहीलाई बाधा पुग्नुभन्दा छैन ।

धारा-७

न्यायाधीकरणले विवादको विषय वस्तुबाट प्रत्यक्ष रूपमा उत्पन्न प्रतिदावीको सुनुवाई तथा निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

धारा-८

मुद्दाको विशेष परिस्थितिको कारणले मध्यस्थता सम्बन्धी न्यायाधीकरणले अन्यथा निर्धारण गरेकोमा बाहेक न्यायाधीकरणका सदस्यहरूको पारिश्रमिक समेत यसको खर्च विवादका पक्षहरूबाट समान हिस्सामा व्यहोरिनेछ । न्यायाधीकरणले आफ्ना सबै खर्चहरूको अभिलेख राख्नेछ र त्यसको अन्तिम विवरण पक्षहरू समक्ष पेश गर्नेछ ।

धारा-९

विवादको विषय वस्तुमा कानूनी प्रकृतिको सरोकार भएको मुद्दाको फैसलाबाट प्रभावित हुनसक्ने कुनै पनि पक्ष न्यायाधीकरणको स्वीकृति लिई न्यायाधीकरणको काम कारवाहीमा सामेल हुन सक्नेछ ।

५५ (७८)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

धारा-१०

१. न्यायाधीकरणले आफ्नो समय सीमा पाँच महीनाको अवधिमा नबढ्ने गरी बढाउनु आवश्यक छ भनी ठानेकोमा बाहेक यसले आफ्नो निर्णय गठन भएको मितिले पाँच महीना भित्र दिनेछ ।
२. मध्यस्थता सम्बन्धी न्यायाधीकरणको फैसलामा सो फैसला गर्नुपर्ने कारणहरूको विवरण उल्लेख गरिनेछ । न्यायाधीकरणको फैसला विवादका पक्षहरूलाई अन्तिम बाध्यात्मक हुनेछ ।
३. फैसलाको व्याख्या वा कार्यान्वयनसम्बन्धी पक्षहरूबोच उत्पन्न हुनसक्ने कुनै पनि विवाद कुनै पनि पक्षबाट सो फैसला गर्ने मध्यस्थता सम्बन्धी न्यायाधीकरण वा सो न्यायाधीकरणबाट सो फैसलालाई ग्रहण गर्न नसकिएमा यस प्रयोजनका लागि पहिले गठन गरिएको रित पुर्न्याई गठन भएको अर्को न्यायाधीकरणसमक्ष पेश गरिनेछ ।

आज्ञाले,
नरेन्द्रमान श्रेष्ठ
उप-सचिव

सिद्धरवार
विभाग,
मुद्रण

४६०

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।